

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1897—1898.

*Vergadering van Vrijdag 17 December 1897,
's avonds te 7½ uur.*

Voorzitter : Generaal NETSCHER.

I. Aan de orde is de ballotage van candidaten.

De VOORZITTER verzoekt de heeren Buhlman en Thomson met hem het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen tot leden worden toegelaten de heeren :

C. M. A. Quack, 1e Luitenant der Infanterie te 's-Gravenhage ;
H. van Wely, 2e Luitenant der Infanterie te Amsterdam ; J. H. Salomon, 2e Luitenant der Infanterie te Bergen-op-Zoom ; J. W. Gefken, 1e Luitenant der Infanterie, R. B. A. N. de Quay, 1e Luitenant der Infanterie en R. W. Roelants, Kapitein der Infanterie, allen te Breda ; en C. P. M. van Altena, C. J. H. van der Harst, A. A. Hogerwaard en P. J. Stigter, allen 2e Luitenant der Infanterie te Middelburg.

II. Hierna wordt overgegaan tot de verkiezing van een lid van het bestuur, in de plaats van den heer L. J. W. van Rouveroy, die overleden is.

De uitslag der benoeming is, dat benoemd wordt tot lid van het bestuur de heer W. C. Nieuwenhuijzen, gepensioneerd kolonel van het Indisch leger, met 75 stemmen.

Een stem wordt op een ander lid uitgebracht en 3 biljetten zijn in blanco.

De VOORZITTER vraagt den heer Nieuwenhuijzen of hij de benoeming aanneemt.

Op de bevestigende beantwoording zegt de VOORZITTER :

Dan wensch ik u geuk met dit bijzonder blijk van waardeering u door deze talrijke vergadering gegeven. Het is het bestuur zeer aangenaam u welkom in zijn midden te mogen heeten en ik verzoek u aan de bestuurstafel te willen plaats nemen. (*Toejuiching*).

De heer NIEUWENHUIJZEN neemt hierop plaats aan de bestuurstafel.

De VOORZITTER dankt de heeren van het stembureau voor de door hen volbrachte taak.

III. Aan de orde is thans de behandeling van het voorstel van 42 leden der vereeniging tot wijziging van artikel 2 van het reglement.

. Dit voorstel strekt in Art. 2 de woorden *graad van vaandrig* te veranderen in *rang van officier*.

De VOORZITTER: Ter herinnering zij geconstateerd, dat het hier geldt een nieuwe verandering in dat artikel waarbij twee jaren geleden aan vaandrigs de bevoegdheid was toegekend, om lid der Vereeniging te worden, terwijl de voorstellers nu wenschen die bevoegdheid weder in te trekken, op grond der door hen aangevoerde toelichting.

Het bestuur acht het in het algemeen niet wenschelijk dikwijls veranderingen in het Reglement — de Grondwet onzer Vereeniging — aan te brengen, tenzij zulks hoog noodig is of zeer belangrijke zaken betreft. Het tegenwoordige voorstel echter wordt alléén in behandeling gesteld, omdat de 42 leden daartoe gerechtigd zijn ingevolge art. 38 van het Reglement en het bestuur stelt zich collegialiter geen partij in deze zaak; de bestuursleden zullen zich bepalen tot het individueel nitbrengen hunner stem.

Alvorens wij tot die stemming overgaan, vraag ik aan de Vergadering of er leden zijn, die voor of tegen het voorstel het een of ander in het midden wenschen te brengen; zoo ja, dan zal ik die heeren gaarne het woord verleenen, zoo neen, dan kunnen wij dadelijk met de stemming aanvangen.

De heer PLANTENGA. Ik zou gaarne een oogenblik de aandacht der Vergadering vragen, om mijn gevoelen omtrent het voorstel der 42 leden uiteen te zetten. Na het door u reeds gesprokene, Mijnheer de Voorzitter, mag het wel haast overbodig heeten, op te merken, dat ik dit wensch te doen als lid der Vereeniging en niet als lid van het Bestuur.

Om de Vergadering niet langer op te houden dan strikt noodig is, zal ik mij maar dadelijk werpen op de argumenten, die in het schrijven der 42 leden ten gunste van het voorstel zijn aangevoerd. Het komt mij namelijk voor, dat die argumenten, zoo al niet zwak, dan ten minste weinig klemmend mochten genoemd worden.

Als eerste argument moet de wijziging dienst doen, die, sedert in 1895 art. 2 van ons Reglement ten behoeve van de opneming der vaandrighs werd veranderd, in de positie dier militairen werd gebracht. Was in 1895 voor hen de poort tot den officiersrang nog gesloten, thans staat zij wijd voor hen open. Daarin nu vinden de 42 leden aanleiding om voor te stellen, hun de deur tot deze Vereeniging maar weder voor den neus dicht te werpen. Daaraan, M. de V., wensch ik niet mede te doen. Had in 1895 voor de vaandrighs reeds de gelegenheid bestaan, om den officiersrang te bereiken, niemand zou toen vermoedelijk op de gedachte zijn gekomen, om hun in art. 2 van ons Reglement het recht op het lidmaatschap toe te kennen. Doch we staan nu op een geheel ander standpunt. Het geldt thans niet de vraag of aan een nieuwe groep van personen de gelegenheid om lid te worden, zal worden geboden, maar wel of een eenmaal verleend recht weer zal worden ingetrokken. Tusschen het een en het ander bestaat, een ieder zal dit wel gevoelen, een zeer groot verschil.

Het tweede argument is ontleend aan de dienstverhouding

tusschen officieren en vaandrighs. Voor de juiste beoordeeling van dit argument mag m. i. niet onopgemerkt blijven, dat de wijziging van art. 2 van het Reglement in October 1895 onder den hamer van den Voorzitter is doorgestaan, zonder dat ook slechts één enkele stem zich tegen de toelating der vaandrighs heeft doen hooren. Onwillekeurig dringt zich dus de vraag op den voorgrond, wat mag er toch in de leesjaren 1895/96 en 1896/97 wel in de Vereeniging zijn voorgevallen, dat tot zulk een omkeer in de stemming ten aanzien van de vaandrighs aanleiding heeft gegeven? Hoewel ik een vrij trouw bezoeker der vergaderingen ben geweest en toch ook anderszins als lid van het bestuur wel van bijzondere voorvallen in de Vereeniging kennis zon hebben gekregen, zoo heb ik toch mijzelf het antwoord op die vraag schuldig moeten blijven. Ik wensch dus de hier aanwezige vaders van het voorstel dringend te verzoeken, mijn geheugen in deze te hulp te willen komen. Zoolang dit niet is geschied, kan door mij aan hun tweede motief geenerlei waarde worden toegekend, althans wat de hoofdzaak betreft.

Er wordt echter in dat tweede motief ook nog een beroep gedaan op ons billijkheidsgevoel. Waarom, zoo wordt gevraagd, de cadetten van de Koninklijke Militaire Academie en de leerlingen van den Hoofdcursus niet evengoed toegelaten als de vaandrighs? Waarom, zoo zou ik op mijn beurt aan de 42 leden willen vragen, dan daartoe uwerzijds niet het voorstel gedaan, ter vervanging van het nu aanhangige? Ik zou daaraan gaarne mijn stem hebben gegeven. Vergis ik mij niet, dan is trouwens over de toelating der oudere cadetten van de Koninklijke Militaire Academie en van de leerlingen van den Hoofdcursus in vroegere jaren ook wel eens ernstig gedacht, en is alleen nooit tot een voorstel in dien geest besloten, omdat de Hoofden van de bedoelde inrichtingen van onderwijs om redenen van practischen aard de toelating minder gewenscht achtten.

Naar mijn gevoelen hebben de 42 leden te veel over het hoofd gezien, dat de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap niet is een officiers-societeit, doch een wetenschappelijke Vereeniging. Als haar doel wordt in art. 1 van het Reglement aangegeven: *a.* onderlinge oefening in de krijgswetenschap

en *b.* algemeene verspreiding van heldere begrippen omtrent krijgssaken. Dit laatste nu zal zeer zeker niet worden bevorderd door in de toegangspoort versperringen aan te brengen. Integendeel! Ik voor mij zou dan ook wenschen, dat men die poort openzette zoo ver als slechts mogelijk is, zonder gevaar te loopen, dat het eerste in art. 1 genoemde doel schade zou gaan lijden. Hoe men echter uit de aanwezigheid van enkele vaandrigen in onze vergaderingen gevaar kan duchten voor onze onderlinge oefening in de Krijgswetenschap, is mij eenvoudig onverklaarbaar. In elk geval is er, voor zoover ik weet, van eenig gevaar in die richting tot heden nog niets gebleken. Uit welk oogpunt ik de zaak dus ook beschouw, steeds kom ik tot de slotsom, dat het voorstel niet door de omstandigheden wordt gerechtvaardigd en niet is in het belang onzer Vereeniging.

De heer DE RIDDER: Als geen der andere heeren het woord vraagt, dan wil ik het gaarne hebben als een der onderteekenaars van het voorstel, aangezien de volgorde, waarin hunne namen voorkomen, eene geheel willekeurige is en er dus geen sprake is van een eersten onderteekenaar volgens de gewone opvatting, terwijl hij, wiens naam bovenaan staat, niet hier aanwezig kon zijn. Bovendien hebben wij van te voren niet afgesproken, wie zoo noodig het voorstel zou verdedigen, daar wij eigenlijk meenden, dat de aangegeven motieven zóó duidelijk waren, dat een nadere toelichting onnoodig zou zijn. Nu echter iemand als de kolonel Plantenga het voorstel bestreden heeft, blijkt het, dat wij ons daarin vergist hebben.

De kolonel Plantenga heeft gezegd, niet te begrijpen wat er in de Vereeniging sedert 1895 veranderd is, waardoor thans teruggekomen wordt op het toen aangenomen voorstel tot toelating der vaandrigen tot het lidmaatschap. Niet in de Vereeniging, doch in het leger heeft echter een verandering plaats gehad. Toen het bedoelde voorstel vóór 2 jaar werd aangenomen, waren er nog geen vaandrigen; zij werden nog verre in het verschieft geacht en men wist niets anders van hen, dan dat zij bestemd waren om in tijd van oorlog een luitenaantsplaats te vervullen. Om die laatste reden had men er geen bezwaar tegen het regle-

ment in hun belang te wijzigen. Thans hebben wij die onder-officieren en hunne vredesdiensten leeren kennen en is bovendien hun de gelegenheid opengesteld om reserve-officier te worden. Uit een en ander is bij ons de meening ontstaan, dat zij in den kring dezer Vereeniging niet thuis behooren. Waarom moet men dezen onderofficieren, die in het bejijdenswaardig geval verkeeren om zonder examen officier te worden, een vergunning schenken, die onthouden wordt aan cadets en onderofficieren, die voor den gewonen officiersrang opgeleid worden?

De kolonel Plantenga is van oordeel, dat wij de vaandrighs, die wij eerst in de gelegenheid gesteld hebben lid te worden, thans voor het hoofd stooten. Doch als ik mij niet vergis, is er nog geen enkele vaandrig lid dezer Vereeniging, waardoor deze bedenking veel van haar kracht verliest.

De kolonel Plantenga begrijpt niet, waarom wij thans op een vóór 2 jaar aangenomen voorstel wenschen terug te komen: doch wanneer nu blijkt, dat de toen aangebrachte statutenwijziging minder goed was, dan is het toch beter daarop terug te komen dan voort te gaan op een weg, die velen niet wenschelijk voorkomt.

Bovendien heeft de nitsluiting der vaandrighs voor hen geen practisch bezwaar: laat hen één jaar buiten blijven; dan zijn zij reserve-officier en kunnen zij als zoodanig binnen komen.

De kolonel Plantenga heeft ook nog aangevoerd, dat zich in 1895 geen enkele stem tegen het toenmalige voorstel verheven heeft. Volkomen waar, doch ik herhaal, dat men toen ook nog geen oordeel had over de positie der vaandrighs. Dat men nu zoo gemakkelijk hoofdzakelijk uit één garnizoen 42 leden bijeen heeft kunnen krijgen, die het eens zijn over dit voorstel, bewijst toch wel, dat er thans velen zijn, die het heter achten hen niet tot het lidmaatschap dezer Vereeniging toe te laten.

De heer BOOGAARD: Wanneer eenmaal ons vaderland in gevaar mocht verkeeren, dan zal ons dierbaar Nederland verdedigd moeten worden door een klein leger met beperkte oefening als voorbereiding. Dan zal men de hulp hebben in te roepen van de laudsverdedigers, die ik zou meenen te mogen betitelen als

van den tweeden kring. In het belang van het leger en van het land is het, dat die reserve-krijgslieden hunne taak zoo goed mogelijk vervullen. Maar daarom dan ook moeten wij, beroeps-militairen, onze armen zoo wijd mogelijk openzetten, en dit is voor mij ook een reden, waarom ik niet kan stemmen voor het voorstel tot uitsluiting van de vaandrighs.

De heer NEETESON: Slechts eene vraag: wanneer een vaandrig zich als burger aanmeldt en het is een fatsoenlijk man, zou hij dan worden afgewezen als lid der Vereeniging? M. i. niet, doch eenmaal lid zijnde, zal hij ook moeten worden toegelaten tot onze bijeenkomsten, terwijl er natuurlijk geen sprake kan zijn hem als lid der Vereeniging te royceren, omdat hij gedurende korten tijd aan zijne militaire verplichtingen voldoet.

De VOORZITTER: De vergelijking is niet volkomen juist. Wanneer een klerk aan een Ministerie of van een kantoor zich aanmeldt, dan kan hij wel lid der Vereeniging worden. Maar als hij het ongeluk heeft vaandrig te zijn, dan wordt hij, volgens het voorstel, als lid afgewezen.

De heer MAAS. Ter aanbeveling van het voorstel wensch ik er nog op te wijzen dat, wanneer de voorgedragen bepaling wordt aangenomen, wij geheel zullen handelen in den geest van de oude grondwet onzer Vereeniging. Alleen officieren konden lid worden; militairen beneden dien rang waren uitgesloten.

Nu geef ik gaarne toe, dat men onze grondwet, zooals de Voorzitter zoeven het reglement genoemd heeft, zoo weinig mogelijk moet wijzigen. Wanneer dan ook de omstandigheden niet gewijzigd waren, zou ik zeker het voorstel niet mede ondersteekend hebben. Doch de toestand is wel veranderd, door het in 't leven roepen van een nieuwe groep van reserve-officieren. En daarom acht ik de voorgestelde wijziging van ons reglement volkomen gerechtvaardigd.

Het is hier geen speciale uitsluiting van vaandrighs, maar eenvoudig een terugkeeren tot den toestand van vóór 1895.

De beraudslagingen worden gesloten en het voorstel *aangenomen* met 87 tegen 39 stemmen.

De Voorzitter. Volgens het reglement moet een voorstel tot wijziging van het reglement met $\frac{2}{3}$ der stemmen zijn aangenomen om geldig te zijn. Er zijn drie stemmen boven de vereischte meerderheid, zoodat het voorstel is aangenomen.

IV. Aan de orde is thans de voordracht van den heer L. DE VLAMING, luitenant-kolonel op non-activiteit, omtrent *het duel, de raden van eer en de eregerechten*.

De Heer DE VLAMING.

M. H.! Het is ongeveer 22 jaren geleden, dat van deze plaats het woord gevoerd werd door den tegenwoordigen Hoogleeraar Van der Hoeven, naar aanleiding van *Opmerkingen over den militairen rechter voor de landmacht, gevolgd door een vluchtige beschouwing van het duel, als middel tot herstel van door beleediging geschonden eer*. Deze hoogst belangrijke voordracht gaf aanleiding tot een even interessante discussie in het bijzonder van militaire zijde, waaraan een tweede bijeenkomst werd gewijd. Zij putte echter geenszins het onderwerp uit, integendeel gaf zij mijns inziens in meer dan één opzicht aanleiding om nog nader daarop in te gaan. Toch werd sinds dien tijd het tweegevecht nimmer in deze vergadering ter sprake gebracht en zulks niettegenstaande feiten, zoowel hier als elders voorgevallen, nu en dan in meer dan gewone mate de aandacht op het duel-vraagstuk met zijn gevolgen, alsook op de middelen om het op te lossen, bleven vestigen. Bij de dikwerf beperkte keuze van de onderwerpen voor onze bijeenkomsten ter behandeling geschikt, scheen het mij daarom gerechtvaardigd, opnieuw de aandacht te vragen voor het tweegevecht. Met des te meer recht verneende ik dit te mogen doen, nu het Wetboek van Strafrecht zich omtrent het duel heeft uitgesproken, een ontwerp voor het militair strafrecht is ingediend en ook bij onze naburen het streven merkbaar blijft om het militair duel binnen de engste grenzen te beperken. Merkwaardig is het verschijnsel dat ondanks de wisseling van Regeeringen en Machthebbers en ondanks de dikwerf zeer crimineele maatregelen tot wering van het tweegevecht, men er tot heden niet in is geslaagd het geheel tot de geschiedenis terug te brengen. Integendeel, een vluchtige

blik in de Nieuwsbladen van den jongsten tijd is reeds voldoende om zich van het bestaan dezer eigenaardige uiting van het eigen rechtsidee te overtuigen.

Het ligt geenszins in mijne bedoeling een omvangrijk betoog te leveren voor de meer of min verwerpelijke ideeën, die aan het tweegevecht tot grondslag liggen; aan abstracte redeneeringen is de litteratuur over dit onderwerp rijk.

Evenmin wensch ik mij te scharen aan de zijde van hen, die met terzijdestelling van het begrip „veer”, het tweegevecht met machtspreuken denken te doen verdwijnen.

Ofschoon vrij algemeen eenstemmigheid bestaat omtrent het verwerpelijke van het duel, komen ook de meeningen meendeels overeen omtrent de moeilijkheid om daarmede voor goed af te rekenen. Ook van mij zou een dergelijke oplossing niet mogen worden verwacht. Slaagt men er in, het duel binnen de engste grenzen terug te brengen, dan zal reeds een stap in de goede richting zijn gedaan. Evenmin echter als een Vredesbond voor goed elk denkbeeld van Oorlog zal kunnen verbannen, evenmin zal men er in slagen voor altijd het tweegevecht te weren.

Noodzakelijk schijnt het mij daarom in onze bijeenkomst het onderwerp zoo objectief mogelijk te behandelen. Overtuigen wij ons vooraf door een bescheiden blik in de geschiedenis, wat het verleden ons leert, zien wij daarna het oogenblikkelijk standpunt der quaestie onder de oogen en laat ons ten slotte nagaan welke hulpmiddelen belangrijke verbeteringen kunnen aanbrengegen, ter beperking van het tweegevecht, in het bijzonder uit het militair oogpunt. 1)

Wenden wij onze blikken naar het verleden, dan trekt het onze aandacht, hoe bij de oude volken het tweegevecht in den bestaanden vorm onbekend was. De Grieken en Romeinen kenden tegen beledigingen geen andere voldoening, dan de gerechtelijke, die echter ook meermalen achterwege bleef. Voorbeelden van wraakoefening, als een gevolg van krenking zijn

1) Zie voor meerdere geschiedkundige bijzonderheden: A. von Boguslawski, „Die Ehre und das Duell”. Berlin 1896. W. M. H. Anten, „Het verachtelijke en verderfelijke van het duel”. Amersfoort 1892.

echter niet zeldzaam. — In de middeleeuwen ontmoeten wij het gerechtelijk tweegevecht als Godsgericht. Men hield zich overtuigd dat God de zege zou verleen en aan hem, die recht had. Op deze wijze beslechtte men niet alleen twisten, maar ook rechtspunten. Eerst in de 13de eeuw ontmoet men, vooral in Frankrijk, de eerste sporen van niet gerechtelijke tweegevechten of privaat-duels. De soevereine landsheeren hadden zich in de middeleeuwen, onder alle omstandigheden, het recht voorbehouden, over de uitvoering van een tweegevecht te beslissen. Het tweegevecht verloor daarmede het gerechtelijk karakter en betrof thans meer de zaken van eer. Onderscheidene zulke tweegevechten werden door de koningen veroorloofd, meerdere geweigerd en door strenge boeten vervangen. Zoo moest zekere Just de Tonnon op zijn knieën den heer von Mouy vergiffenis vragen, omdat hij dezen een slag in het aangezicht had gegeven.

De tweegevechten vonden gewoonlijk in tegenwoordigheid des konings plaats, die dikwijls midden in den strijd tusschenbeide kwam. Zoo geschiedde het o. a. in Engeland onder Richard II, in het ook door Shakespeare behandelde tweegevecht tusschen de hertogen van Hereford en Norfolk. Beroemd werd in Frankrijk het tweegevecht tusschen de edellieden de la Chataignerie en de Jarnac, door Hendrik II toegestaan. De laatste had den eerste van leugen beschuldigd, het gold dus een zaak van eer, die hier werd uitgevochten. Men verwachtte de overwinning van Chataignerie, die echter viel en aan zijn wonden overleed. Hij was de gunsteling des konings en men vindt vermeld, dat deze gezworen had, nimmer meer een tweegevecht toe te laten. Duellerde men tot op dat oogenblik met toestemming des konings, daarna deed men het zonder deze, en men leest van 7000 brieven van gratie, verleend aan lieden, die hun tegenpartij in een duel hadden gedood. Onder de opvolgende regeeringen der Fransche vorsten treft men in den regel, verbod, vergezeld van de strengste strafbepalingen, gelijktijdig vindt men echter vermeld, b.v. dat 4000 edellieden tijdens de regeering van Hendrik IV in heimelijke duels het leven lieten. In het bijzonder verdient het onze aandacht, dat reeds in 1560 in Frankrijk door den adel tot de Kroon het verzoek werd

gericht om tot verhindering van de duels de straffen op beledigingen te verscherpen, terwijl van niet minder belang, het edict van 1567 aan de maarschalcken van Frankrijk opdroeg, het beslechten van geschillen, voornamelijk betrekking hebbende op beledigingen door woorden, een edict waarin dus de kiem der eeregerechten lag opgesloten.

Inmiddels had ook het concilie van Trente, 1563, een decreet tegen het duel uitgevaardigd en met excommunicatie bedreigd. Doch ook dit had geen gevolg, integendeel komt eigenaardig het duel in de Roomsche landen het meest voor.

In het midden van de 16de en het begin van de 17de eeuw konen zoowel in ons land 1) als in Duitschland duels veelvuldig voor. Gustaaf Adolf treedt krachtig daartegen op: in zijn leger treffen wij reeds een eeregerecht, dat de eerezaken minder naar de wet dan naar de grondbeginselen beoordeelde, en aan welks uitspraken een ieder zich moest onderwerpen. De duel-edicten in Oostenrijk van 1651 en Brandenburg van 1652 bepaalden doodstraf tegen uitdaging en duel. Kras van toon waren het edict van keurvorst Frederik III van 1688 en het plakkaat van den stadhouder Willem III van 1684. 2) Niet minder merkwaardig is het plakkaat van den erfstadhouder van Friesland, Hendrik Casimir, van 19 Juli 1686, omdat het wel is waar ernstige straffen inhoudt tegen het duel, doch gelijktijdig krachtig en oordeelkundig reageert om het tegen te gaan. In dit laatste toch wordt in het bijzonder het zwaartepunt der strafschuldigheid overgebracht naar den belediger. «Verklaren »wij verders» — aldus lezen wij (zie Bijlage 2) — »dat geen »offensie, hoedanigh die sonda mogen wezen, de eer van die- »geene, die geoffenseert is, in eenigen deele krencken sal. »maar crimineel maecken, degeene, die de offensie gedaen heeft »ende soo yemandt daerover aen den beledighden eenige »reproche gave, 't sy in syn bywesen ofte in syn absentie, soo »sal hij daerover strafbaar sijn, gelyck of hy deselve injuriën »self hadde aangedaen.»

1) Zie de beschikking van Frederik Hendrik in een duelzaak met doodelijken afloop. Bijlage 1.

2) Zie Anten. „Het verachtelijke en verderfelijke van het duel”. Bijlage F.

Kennisgeving van iedere belediging aan de militaire justitie was voorgeschreven, terwijl werd bepaald, dat allen die bij de belediging tegenwoordig waren geweest en daarvan geen kennis hadden gegeven, met gelijke straffen zonden worden gestraft als de daders zelve.

Al deze edicten en plakaten bleven echter zonder radicale werking. Verschillende duels vonden in het geheim plaats of werden oogluikend door de militaire overheid of het gerecht toegelaten. Aan den scherpen blik van Frederik den Grooten ontging het niet dat het tot nu toe gevolgde stelsel van onderdrukking niet tot het doel voerde. Hij teekende de quaestie met deze woorden: »Le point de la difficulté, qui reste à résoudre, serait de trouver un expédient, qui, en conservant l'honneur aux particuliers, maintient la loi dans toute sa rigueur.» Hij verklaarde voorts het duelbegrip machtiger dan de macht der koningen en de wetten zijner voorvaderen en hield de invoering van eeregerechten als het beste middel tot reactie. Slechts bij uitzondering zou langs dien weg het tweegevecht worden toegelaten.

Het uitbreken van de Fransche revolutie bracht het duel eenigszins op den achtergrond. Het verdwijnen van den adel met zijne voorrechten, zoo meende men, zou het duel geheel vernietigen. Toch ontmoet men nog onder meer een tweegevecht tusschen den afgevaardigde de Lamoth en den royalist de Castries, die den eerste zwaar verwondde. Door den ernst der tijden verloor echter het duelvraagstuk aan gewicht, zoodat in het C. P. van 1791 daarvan geen gewag wordt gemaakt.

Ditzelfde was het geval met het Code de Napoléon van 1810. Het duel was daarin niet als misdrijf gequalificeerd, evenmin waren zijn gevolgen strafbaar gesteld. Het gevolg hiervan was dat het duel tot 1837 in Frankrijk volkomen straffeloos bleef. Zij die meenden dat men onder de vruchten der revolutie ook de afschaffing van het duel zou aantreffen, hadden zich vergist. Na den val van Napoleon brak een ware duelwoede over Frankrijk los. Aan de eene zijde de Napoleontische officieren, aan de andere zijde de adel van ouderen en jongeren datum; bijna iederen dag kwamen er in Parijs tweegevechten

voor, dikwerf met doodelijken afloop. De persvrijheid bracht er het hare toe bij om duels te leveren, waaraan door de journalisten een werkzaam aandeel werd genomen. Zoowel de kamers van afgevaardigden als het hof van cassatie bemoeiden zich bij herhaling met de quaestie, die echter beschouwd werd als buiten de strafwet te vallen. Tot een volkomen omwenteling in dit denkbeeld kwam het eerst in 1837 door het optreden van den procureur-generaal Dupin, die door zijz requisitoir, geheel in strijd met de tot nu toe gevolgde rechtspraak, aanleiding gaf tot het vonnis, dat dood of verwonding in een duel naar de regelen van het gemeene strafrecht moesten worden beoordeeld. 1)

Dit vonnis, ook voor de historie van het duel in ons land van belang, was in lijnrechten strijd met het besluit van 1819, dat tweegevecht niet door de gewone strafwetten kon worden berecht; het geeft ons een interessant bewijs, hoe ook de rechtswetenschap verschillend is in den uitleg der strafwetten.

De rechtsgrondslagen voor de vervolging van duels zijn sedert dien tijd in Frankrijk niet veranderd. In den regel wordt slechts vervolgd bij doodelijken afloop, bij verwonding zeer zelden. Meestal worden verzachtende omstandigheden aangenomen, dikwerf volgt geheele vrijspraak.

Het Fransche Militaire Strafwetboek van 1857 spreekt evenmin als het algemeen Strafwetboek van duel.

Wanneer tusschen twee officieren een eerezaak aanhangig is, dan veroorlooft de R. C. in alle stilte het duel; van vervolging is alleen bij doodelijken afloop sprake. Gelijke gewoonten bestaan in Spanje, Italië en Hongarije. Noeh de Februari-revolutie, noeh het 2e Keizerrijk, noeh de derde Republiek hebben aan deze gewoonten iets veranderd. Wel is de duelwoede verminderd, doch de duels bestaan en zijn tamelijk talrijk, hoewel zij zelden gevaarlijke verwondingen aanwijken.

Zooeven werd door mij gewezen op de belangrijke ommekeer in het rechterlijk gevoelen door het requisitoir Dupin. De terug-

1) Men vindt dit requisitoir in: Nougarié de Fayet. Du Duel sous le rapport de la législation et des mœurs. Paris 1838.

slag daarvan werd ook in ons land gevoeld na het bekende duel met noodlottigen afloop in 1844 tusschen een hoogleeraar aan de K. M. A. te Broda en een officier der cavalerie, waarbij de eerste door een pistoolschot werd gedood. De krijgsraad in het provinciaal commandement van Noord-Brabant sprak den beklagde vrij; onder de overwegingen van het vonnis treft men aan: »dat het tweegevecht op een loyale wijze en geheel overeenkomstig de bepalingen, die daarbij plegen te worden in acht genomen, is geleverd; dat het tweegevecht bij de bestaande wetten niet is strafbaar gesteld; dat hoezeer het tweegevecht nu op zichzelf als een uiterst berispelijke, met de maatschappelijke orde, vooruitgang der beschaving en godsdienstige beginselen evenzeer strijdige daad moet beschouwd worden, het daaromtrent bestaand vooroordeel nog zoo sterk in de zeden is ingeweven, dat hij, en vooral de militair, die zich daaraan onttrekt, algemeen een vermoeden van lafhartigheid op zich laadt, dat hem aan de minachting van zijn meerderen en kameraden blootstelt en zijn' geheele militaire loopbaan twijfelachtig en onzeker kan doen worden; dat het onderhavig rechtsgeding zelf het treurig maar overtuigendst bewijs oplevert, hoe diep en algemeen dit vooroordeel zelfs in den burgerlijken stand en bij mannen, rijk begaafd met kennis en oordeel, is ingeworteld, enz." 1) Het H. M. G. deze zaak opnieuw behandelende, ging van een geheel tegengesteld gevoelen uit, rangschikte het niet in ons strafwetboek (C. P.) vermelde tweegevecht onder vrijwilligen manslag onder verzachtende omstandigheden en veroordeelde den beklagde ondanks het schitterend pleidooi van den advocaat Pels Rijcken tot 5 jaar correctioneële gevangenisstraf en de beide secondanten ieder tot 3 jaar. Deze straffen werden door Z. M. den Koning onmiddellijk volkomen kwijtgescholden.

Grondslag van het tegenwoordige Duitsche eeregerecht is de Verordening van 3 Aug. 1808, die voor de eerste maal het gedrag

1) Zie hieromtrent: Pleitrede in de rechtsvraag of over het duel met deszelfs gevolgen bij de bestaande wetten is voorzien, gehouden v. h. H. M. G. 22 en 23 Mei 1844, door Mr. F. Pels Rijcken, Advocaat te Breda. Broese en Co. 1844.

van een officier zoowel *in* als *buiten* den dienst aan de beslissende beoordeeling der kameraden onderwerpt en de daarbij te volgen gedragslijn als eeregerecht omschrijft. In 1815 voor de landweerbataljons ingevoerd en in 1821 aangevuld, volgde daarop de Verordening van 20 Juli 1843 en de bestraffing van officieren wegens tweegevecht van Frederik Wilhelm IV. De eeregerechten der maarschalken van Frankrijk en die onder Gustaaf Adolf hadden het nadeel dat zij beide uit de hoogstgeplaatste officieren bestonden, het was daarom een juiste gedachte om het geheele officierskorps daarvoor aan te wijzen. De Verordening 1) omschrijft als de taak der eeregerechten, het beschermen der eer van het individu en van het geheel, het onderzoeken van alle handelingen en tekortkomingen, welke wel is waar niet door de wetten strafbaar waren gesteld, echter in strijd zijn met het juiste begrip van eer en de eischen van den officiersstand. De eeregerechten voor subalterne officieren werden gevormd door het officierskorps van een regiment; die voor hoofdofficieren uit de hoofdofficieren van alle wapens eener divisie. Door ieder eeregerecht werd jaarlijks een Commissie als Eereraad gevormd, uit drie officieren bestaande. Het eerste gedeelte der Verordening regelde het onderzoek naar en de berechting van tekortkomingen in eere-aangelegenheden of twijfelachtige gedragingen van officieren. Het vonnis kon luiden: vrijspraak, waarschuwing, ontslag uit den dienst; de competentie strekte zich uit over alle officieren van het staande leger, de landweer, de non-actieven en de met vergunning tot het dragen van uniform ontslagenen.

Het tweede gedeelte toonde het kennelijk doel, een eeregerechtelijke beslissing in de plaats van het duel te stellen of ten minste het aantal tweegevechten te verminderen. Art. 1 luidde: Het eeregerecht is de scheidsrechter in alle eerequaestien der officieren en moet er voor waken dat de eer van ieder officier en daardoor ook die van het geheele korps, met

1) De Verordening wordt in extenso gevonden in E. Fleck. Die Verordnungen über die Ehrengerichte im Preussischen Heere und über die Bestrafung der Offiziere wegen Zweikampf. Dritte Auflage. Berlin 1865.

betrekking tot de eigenaardige positie van den officier vlekkeloos worde gehouden."

Ieder officier was verplicht aan den eereraad mededeeling te doen van elke onaangenaamheid, die tot een duel kon leiden. De raad rapporteerde aan den R.C. De werkzaamheid van den raad was nu een verzoenende. Gelukte deze niet, dan werd een beroep gedaan op het eeregerecht.

Het eeregerecht besliste: *a.* dat de eer van partij of partijen niet was aangetast; *b.* dat een of beide partijen moest worden berispt wegens haar gedragingen en wederkeerige, op handslag steunende, verklaring moest worden afgelegd; *c.* dat ontslag uit den dienst moest volgen. Bekrachting der beslissing was vereischt.

Hij, die zonder kennisgeving aan den eereraad of vóór de beslissing van het eeregerecht tot duel overgaat, wordt ontslagen. § 15 zegt verder: »Door een aldus bekrachtigd eeregerechtelijk vonnis, hetwelk aan de betrokken personen door den eereraad wordt aangezegd, is het conflict onherroepelijk geëindigd, verdere genoegdoening mag niet worden geëischt."

Tot hiertoe was de grondgedachte, een nitspraak te stellen in de plaats van het duel, consequent doorgevoerd; de navolgende §§ ontnemen echter aan het vorenstaande een deel van hunne waarde. § 16 luidt: »Indien een onder officieren voorgevallen twist of belediging niet door het eeregerecht kan worden bijgelegd en de personen in quaestie te kennen geven, dat zij zich bij de nitspraak van het eeregerecht, wegens de eigenaardige verhandelingen van den officiersstand, niet kunnen neerleggen, dan zal de behandeling door het eeregerecht worden gesloten en zullen de twistenden opmerkzaam worden gemaakt op de strafbepalingen tegen het duel." »Verneemt, zegt § 17, in zulk geval de eereraad dat de twistenden voornemens zijn tot een duel over te gaan, dan heeft hij het recht op de strijdplaats te verschijnen, en wanneer het hem in vereeniging met de secondanten niet mogelijk is een verzoening te bewerken, als kamprechter den loop en het einde van het duel te regelen."

Door deze bepalingen streeft de wetgever zijn doel voorbij en geeft hij duidelijk te kennen, zelf te twijfelen aan de werk-

zaamheid zijner middelen. De gevolgen bleven dan ook niet uit; in de meeste gevallen verklaarden beide partijen, dat zij zich bij de uitspraak van het eeregerecht niet konden neerleggen. De strafbepalingen, tegen het duel vastgesteld, bestonden in vestingarrest van 1 maand tot 20 jaar, al of niet gepaard met ontslag uit den dienst. Opmerking verdient, dat bij de strafbepaling rekening werd gehouden met de vraag, wie tot het duel aanleiding had gegeven.

Met opzet zijn wij langer stil blijven staan bij de eerste meer gedetailleerde bepalingen omtrent de eeregerechten in duelsaken; voor onze latere conclusiën is het noodig, dat wij vooral helder de verschillende wisselingen in de middelen ter bestrijding van het tweeerecht onder de oogen zien.

Het algemeen Pruisische strafwetboek van 1851 bezorgde aan het duel een afzonderlijke plaats onder de misdrijven, welk beginsel in het Noordduitsche strafwetboek werd overgenomen.

Den 2en Mei 1874 werd in Pruisen de Verordening omtrent de eeregerechten van Frederik Wilhelm IV ingetrokken en door een nieuwe vervangen, die ook thans nog van kracht is. (Zie Bijlage 3). Met geheele opheffing, in het bijzonder van het tweede gedeelte der Verordening van 1843, werd tegenover het tweegevecht een geheel ander standpunt ingenomen en het duel zelfs eenigermate gelegaliseerd. »Voor den officier», aldus lezen wij, »die met een ander officier in een de eer betreffende twist geraakt, blijft het plicht zijn Eereraad, en wel op zijn laatst wanneer hij een uitdaging doet of ontvangt, daarvan kennis te geven of door een kameraad kennis te doen geven. De Eereraad zal dan onmiddellijk en zoo mogelijk nog vóór de voltrekking van het tweegevecht, den Commandant rapporteeren en daar, waar de eischen van den stand het slechts eenigszins toelaten, poging tot verzoening aanwenden. Indien deze niet gelukt, zal hij het daarheen leiden, dat de voorwaarden van het duel niet buiten verhouding staan tot de beteekenis van het geval. Komt het tot een duel, dan zal de president van den Eereraad, of een medelid, zich als getuige naar de strijdplaats begeven en er op letten, dat bij de uitvoering van den strijd de eischen van den stand bewaard blijven.

Langs eeregerechtlijken weg zal wegens een duel alleen dan tegen officieren worden geageerd, wanneer de een of de ander der deelnemenden bij de aanleiding of den afloop van den ontstane twist, tegen de eer van den stand heeft gezondigd. Dit zal in het bijzonder moeten geschieden wanneer een officier op laaghartige wijze een kameraad zonder eenige aanleiding een zware belediging heeft aangedaan. Want een officier, die in staat is, de eer van een kameraad op misdadige wijze te kwetsen, zal ik evenmin in mijn leger dulden, als een officier die zijn eer niet weet te bewaren."

Door deze bepalingen krijgt de eereraad in de eerste plaats een verzoenende opdracht. Hij kan het tweegevecht echter noch verbieden noch bevelen, terwijl hij ten slotte met de regeling wordt belast.

De opheffing der strafbepalingen van 1843, vorderde thans de toepassing van het Deutsche Rijks-strafwetboek.

Het was omstreeks dezen tijd dat ook ten onzent een duel plaats had, waarop de aandacht verdient te worden gevestigd. In de maand Juni 1874, ontstond aan de table d'hôte in het Hotel des Pays-Bas te Arnhem, twist tussehen een officier en een burger; er werden onhensche woorden gewisseld, de burger wierp den officier een glas wijn in 't aangezicht en het tweegevecht was hiervan het gevolg. Beide partijen werden licht gewond. De zaak diende voor de rechtbank te Arnhem, als advocaat voor den officier trad op Mr. v. Capelle, die o. a. in zijn pleitrede als versoehende omstandigheid aanvoerde, dat zijn cliënt zijn ontslag uit den dienst zou hebben gekregen als hij niet had geduellerd. Een der duellanten werd veroordeeld tot 3 maanden gevangenisstraf, de ander tot 8 dagen, de getuigen en de dokter — wiens gedrag door het O. M. werd gegispt, omdat hij door zijn bijstand het duel had mogelijk gemaakt — werden vrijgesproken, wegens het gemis van het wettig bewijs hunner deelneming. De zaak diende opnieuw voor het Prov. Hof van Gelderland en eindigde met de veroordeeling van de beide duellanten resp. tot 3 maanden en 2 weken gevangenisstraf; de secundanten en de dokter werden veroordeeld tot 15 dagen eel.

Dat er toen stemmen opgingen tot invoering van de eeregerechten is begrijpelijk, zij bleven echter zonder gevolg. 1)

Intusschen leidden ook de wijzigingen omtrent de eeregerechten in het Deutsche rijk niet tot het doel. Herhaalde malen werd het duel in den Rijksdag ter sprake gebracht en de Regeering geïnterpelleerd omtrent de maatregelen, die zij voornemens was te nemen, tegen de telkens voorkomende duels.

Men wilde het opnieuw met moord en doodslag gelijkstellen en daarmee terugkeeren tot de mislukte pogingen ter uitroeijing in de vorige eeuwen.

Ten slotte werd een motie aangenomen om de verbonden regeeringen te verzoeken met al de hun ten dienste staande middelen, de met het strafwetboek in tegenspraak zijnde duels tegen te gaan.

Bij deze neiging om het tweegevecht door middel van ernstige strafbedreiging te beperken, treft ons het zeer belangrijk arrest van het H. M. G. in Indië, d.d. 4 Aug. 1893, waarbij *in algemeene afwijking van het gevoelen van den Hoogen Raad en het H. M. G. in Nederland, de geheele straffeloosheid van doodslag en verwonding in een duel toegebracht, is aangenomen*. De krijgsraad had op den eisch van 6 maanden gevangenisstraf, beslist tot een boete van 10 gulden. Het H. M. G. sprak allen vrij. 2)

Na het bloedige drama tusschen de beide ceremoniemeesters von Kotze en von Schrader en het duel met doodelijken afloop tusschen den advocaat Zenker en den marine-officier Kettelhols, scheen het den tegenwoordigen Duitschen Keizer noodig van zijn gevoelen te doen blijken. De zakelijke inhoud van het interessant bevel van 1 Jan. 1897 (zie Bijlage 5) komt op het volgende neer: geen duels dan bij hooge uitzondering; in elk twistgeding tusschenkomst van Eereraad of Eeregerecht; beslissing van de eeregerechtelijke uitspraak bij den Keizer.

»Omtrent een officier, die onder voorbijgang van den Eereraad of vóór de eindbeslissing van dien raad, of met verzaking van het opgemaakt vergelijk, of vóór Mijn beslissing op

1) Zie o. a. „De Militaire Spectator” 1874, bladz. 144. Een woord over: het Duel door W. R.

2) Zie het vormis. Bijlage 4.

de eeregerechtelijke uitspraak, een ander officier tot tweegevecht uitdaagt, of een uitdaging aanneemt, zal Mij onmiddellijk worden bericht.

Geraakt een officier met een civiel persoon in een ceretwist, dan is hij, indien niet langs minnelijken weg een schikking mogelijk is, eveneens tot onmiddellijk bericht aan den Eereraad verplicht. Deze zal ook hier onder de leiding van den Commandant naar verzoening streven." Aldus het slot van dit forsch gesteld bevel, waarin kracht doorstraalt en welks grondgedachte mij zeer toelacht.

+ Thans M. H. nog een enkel woord over Engeland. Ofschoon het duel ook daar met strenge straffen werd bedreigd, kwam het veelvuldig vooral in het leger voor. Toen in 1843 de overste Fawcett door zijn zwager in een duel werd gedood en op grond der bestaande wetten aan de weduwe van een in tweegevecht gevallen militair, geen pensioen werd uitgekeerd, ontstond er een krachtige beweging, niet tegen dezen maatregel, doch tegen het duel. In 1844 gaf de Koningin nieuwe voorschriften tot onderdrukking daarvan. H. M. verklaarde zich openlijk tegen het duel, beval dat alle twisten ter beslissing aan den troepenbevelhebber moesten worden voorgelegd en verklaarde dat ieder militair, die zich met zijn tegenpartij wilde verzoenen en daarom een duel weigerde, toch als man van eer moest worden beschouwd. Ter zelfdertijd vormde zich een vereeniging van ruim 900 mannen van verschillende positie (17 admiraals, 60 generaals, 203 officieren der landmacht, 189 officieren der zeemacht en 500 Lords en parlamentsleden) met het doel het duel te weren. Het gevolg daarvan is geweest dat het duel in het Engelsche leger feitelijk is verdwenen. 1) Welke de invloeden hiervan tot nu toe zijn geweest op de verschillende verhoudingen in leger en maatschappij is mij niet bekend. Boguslawski, zegt in zijn werk: *Die Ehre und das Duell o. a.* »Meermalen hebben En-

1) In 1845 kwam (volgens Colburn's United Service Magazine 1882 pag. 53) het laatste duel met doodelijken afloop tusschen twee officieren voor.

In het Oest. Mil. Zeitschrift, März 1897, wordt daarentegen beweerd, dat nog kort geleden een overste van het 13e Regiment een burger uitdaagde, die echter de zaak voor den rechter bracht.

gelschen van de eerste standen mij medegedeeld, dat in Engeland het binnendringen van Fransche denkbeelden omtrent het gehuwde leven en den omgang met vrouwen zeer merkbaar was, dat de echtscheidingsprocessen dikwijls voorkwamen en dat de openbaarmaking van zulke gevallen voor het gerecht een zeer slechten indruk maakte. Eindelijk wordt door velen beweerd, dat het geregelde tweegevecht met blanke wapens en pistolen aldaar door den strijd met vuist en knuppel is vervangen."

Terwijl wij hiermede ons historisch overzicht afsluiten, zij het mij vergund nogmaals de aandacht te vestigen op de onderscheidenheid der maatregelen tegen het tweegevecht genomen, zooals die zich aan ons oog voordoen in :

- 1°, de scherpe onderdrukking door strenge straffen ;
- 2°, de meer gematigde vervolging ;
- 3°, het geheel vrijlaten ;
- 4°, de poging om door ceregerechten de afschaffing of matiging in de hand te werken ;

en eindelijk het berechten van het duel als algemeen of als bijzonder misdrijf. In al deze stadiën teekent het zich af, hoe dit eigen rechtsmiddel zijn oorzaak vindt in de dikwerf eigenaardige maatschappelijke verhoudingen, en de subjectieve begrippen van eer en meerendeels ook in de gebrekkige wetgeving.

II.

Laat ons thans, M. H., de quaestie van het duel, zooals die zich, onder bij ons bestaande toestanden en wettelijke bepalingen, afteekent, onder de oogen zien. Dat het duel talrijke tegenstanders telt, is bekend; onder die tegenstanders treft men een categorie, zelfs onder officieren vertegenwoordigd, die het duel, ook als middel tot eerherstel, geheel willen weren; een andere in getalsterkte veel talrijker partij, wenscht het tweegevecht binnen de engste grenzen te beperken, zij acht het echter niet mogelijk om het onder alle omstandigheden volkomen uit te sluiten. Tot die partij behoort uit den aard der zaak verreweg het grootst aantal onzer officieren. Zij wordt echter ook in haar gevoelen gesteund door onderscheidene burgers, die zich in geschriften daaromtrent hebben uitgesproken. Getrouw aan het

voornemen om ons onderwerp objectief te behandelen, kan van mij geen uitgebreide beschouwing worden verlangd over het voor en tegen van het duel.

De een noemt het een vreemdsoortig middel tot herstel van eer, en tracht het als zoodanig zelfs belachelijk te maken, de ander ziet er een noodzakelijk middel in, om de begrippen van eer en fatsoen hoog te houden. Over een dergelijk verschil van opvatting op het gebied van het gevoelsleven, valt kwalijk te twisten. Vermoedelijk ligt ook hier de waarheid in het midden. Ter geruststelling van hen, die het schier onvermijdelijke in enkele gevallen inzien, zij gezegd, dat men zich, getuige de door de drukpers genite meeningen van Nederlandsche staatsburgers van naam, om niet te spreken van vele buitenlandsche schrijvers, in goed gezelschap bevindt. Zoo schreef de eerste Magistraat der residentie, Mr. B. Ph. de Beaufort, in zijne *Beschouwingen over het tweegevecht*, o. a. : »Het duel zal in enkele gevallen ten allen tijde blijven bestaan, zelfs bij de beschaafde menschen, hoe goed de Strafwet ook moge zijn. Ik voor mij acht het zeker, dat verreweg de meesten mij zullen toegeven, dat in vele gevallen het tweegevecht bepaald onvermijdelijk is.» Aan dit gevoelen zouden wij de overeenstemmende meeningen kunnen verbinden van Mr. H. F. de Kock, die o. a. mijns inziens zeer terecht de vraag stelt : »Zou er in het geheele Koninkrijk der Nederlanden één man van eer te vinden zijn, die na rijp beraad durfde verzekeren, dat hij zich *nimmer* verplicht zal achten tot een duel de toevlucht te nemen?» 1) Van Mr. F. M. Roest van Limburg, Mr. F. Pels Rycken 2)

1) De onpartijdigheid eischt hierop aan te teekenen, dat de Kapitein der Infanterie W. H. A. Anten in zijn brochure: »Het verachtelijke en verderfelijke van het duel», Amersfoort 1892, in antwoord op deze vraag, als zijn gevoelen mededeelt: dat een officier in elk geval en onvoorwaardelijk het duel moet weigeren. (Bladz. 101.)

2) Mr. B. Ph. de Beaufort. »Beschouwingen over het tweegevecht».

Mr. H. F. de Kock. »Het duel». Leiden 1876. »Inderdaad zijn er in het tweegevecht nog wel enkele lichtpunten aan te wijzen. Vooreerst is de ongerijmdheid van het duel, als middel tot herstel van eer, geenszins zoo groot, als men oppervlakkig zou meenen. Wie uitdaagt of een uitdaging aannemt, levert daardoor soms een bewijs, enkele malen zelfs het eenige mogelijke bewijs, dat de eer voor hem grooter waarde heeft dan zelfs het

c. a. 1). Wij moeten echter terug tot de meer practische vraag :
»Hoe denkt onze strafwet over het duel en op welke wijze wordt de staatsburger door de Wet tegen belediging en krenking van het eerbegrip beschermd?»

leven. Dat bewijs kan zijn waarde behouden, al erkent men dat in den uitslag van den strijd geen de minste bewijskracht is gelegen.

Ten andere heeft het bestaan van het duel verzachtend gewerkt op de vormen van den maatschappelijken omgang en doet dit nog in onze dagen. Het is een feit, dat lafheid en onbeschaamdheid veelal hand aan hand gaan. Bestond het duel niet, er zoude menige belediging plaats hebben, die nu ingehouden wordt. Hij die, om welke reden ook, allicht een man van eer onaangenaam zou behandelen, mist thans daartoe den moed, daar hij weet, dat deze misschien hem in de noodzakelijkheid zou weten te brengen, met de wapens voldoening te geven voor zijn gedrag. De mogelijkheid van een duel voorkomt alzoo tal van kwetsende behandelingen, die men zich anders zou moeten laten welgevallen, en die, straffeloos toegelaten, ten slotte het zoo heilzame eergevoel zouden doen insluimeren . . .

Hoe zult gij, vredzame burger, *nimmer* een duel noodig achten? Ook dan niet, als iemand uwe echtgenoot verleidt? Ook dan niet als men uwe bruid of uwe zuster beledigt? Ook dan niet als men uw vader belastert of uwe moeder bespot? Indien gij dit alles met kalmte verdraagt, zonder „bloed en ijzer” noodig te achten, dan breng ik alle hulde aan uw zachtzinnigheid, aan uw volmaaktheid, zooals gij wilt, maar verheug mij toch, dat gij tot een zeer kleine minderheid behoort. Want uw volmaaktheid zal, naar ik vrees, de onvolmaaktheid van vele anderen zeer doen toenemen.

Het is nu eenmaal niet anders, met het beginsel *vrede tot elken prijs* is de maatschappelijke samenleving, evenmin als de Staten-gemeenschap, bestaanbaar.”

en eindelijk: „Verlangt gij het duel langzamerhand, ten slotte geheel *oerbodig* te maken, begin met zijn *betrekkelijke* waarde voor sommige gevallen te erkennen. Voor *sommige* gevallen zeg ik, want de leer, die *elke* belediging, zelfs de onbeduidendste, of die in een oogenblik van opgewondenheid genit werd, altijd door een duel wil laten volgen, is zoo bekrompen, haar onjuistheid is zoo tastbaar, dat een lang betoog hierover onnoodig is.”

1) Le duel cependant a sa raison d'être, et sa parodie trop fréquente ne saurait empêcher de reconnaître qu'en l'abolissant d'une façon absolue, on aurait au moins un aussi grand tort qu'en l'encourageant.

Il a sa morale, je le répète, car il permet à celui qui a pour lui son adresse, son courage et son bon droit de lutter, sinon de triompher, contre ceux qui abusent, soit de leur force naturelle, soit de leur cynisme.

Un hercule est toujours sûr d'écraser un pygmée, mais personne si habile qu'il soit, n'est à l'abri d'une balle de fusil, de revolver, de pistolet ou de l'arme blanche d'un homme décidé.

Qu'importe d'ailleurs l'arme de vengeance pour celui qui veut?

Le résultat du duel peut ne rien prouver, le combat n'en est pas moins une suprême et énorme satisfaction pour l'offensé. Du jour où on le sup-

De grondgedachte voor de strafbaarheid van het duel als een bijzonder misdrijf (*delictum sui generis*) wordt in de Memorie van Toelichting op de betreffende artikelen van het Strafwetboek, Boek II Titel VI, aldus toegelicht: 1) »Het valt niet te ontkennen dat het tweegevecht een zeer eigenaardig karakter bezit en dit, zelfs waar de uitslag dood of verwonding is, deze feiten niet naar de gewone regelen omtrent dood of mishandeling kunnen beoordeeld worden. Het bepaalde voornemen om te doden, of ernstig letsel toe te brengen, is zelden aanwezig. In den regel is het oogmerk der partijen voornamelijk daarop gericht, om door een bepaalde, onderling overeengekomen handeling, door een ond en moeilijk uit te roeien vooroordeel, als de meest geschikte aangewezen, voldoening te verkrijgen en te geven voor een ware of vermeende krenking van het eergevoel. In zeer velen gevallen is het zelfs het bestaande maatschappelijke vooroordeel en niet eigen misdadige impulsie, die de daders tot het misdrijf beweegt en stelt men zich met het minimum van toegebracht leed, door dat vooroordeel gevorderd, soms met een bloot formeele handeling of schijnvertooning tevreden. En zelfs waar het tweegevecht door ernstige hartstochten uitgelokt, met ernstigen wil, op leven en dood wordt aangegaan, geeft de voorafgaande overeenkomst van partijen aan den in het tweegevecht gepleegden doodslag of verwonding evenzeer een bijzonder karakter, als aan den doodslag op verzoek des verslagenen, of aan de hulp bij zelfmoord.

»De toepassing der gewone bepalingen omtrent moord, doodslag en verwonding is in de praktijk niet alleen onvoldoende gebleken om de dwaling omtrent het rechtmatige en zedelijk geoorloofde van het tweegevecht uit te roeien, maar strekt

primera, les honnêtes gens, les hommes de coeur et de délicatesse., seront à la merci des éhontés, qui pourront dans la vie journalière côtoyer et regarder leur victime en face, la provoquer de l'attitude et du regard, couverts qu'ils sont par une loi allant alors juste à l'encontre du but qu'elle aura soi disant voulu atteindre. „Nouvelle Revue”, 1 Juni 1891.

Mr. F. M. Roest v. Limburg, „lets over het duel als onderwerp van wetgeving.

Mr. F. Pels Rycken. „Pleitrede”.

1) Zie Mr. H. J. Smidt. „Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht”. Haarlem 1881. Deel II. Bladz. 100 e. v.

veeleer om het te bestendigen. De gelijkstelling van handelingen van zoo verschillenden aard, schokt het rechtsgevoel en leidt er toe, dat de gevolgen verijdeld worden door niet vervolging of door een ruime toepassing van verzachtende omstandigheden of van het recht van gratie, waarin het vooroordeel omtrent het zedelijk goorloofde van het tweegevecht voedsel vindt.

»De straffeloosheid, die in dat stelsel eigen is aan alle handelingen, die het tweegevecht vooraf gaan en zelfs aan het tweegevecht, voorzover daarop niet op zijn minst een verwonding volgt, is evenmin te rechtvaardigen. Herstel van een ware of vermeende krenking, door eigen handeling en door geweldadige middelen, ten doel hebbende, tast het tweegevecht afgescheiden van de gevolgen, reeds op zichzelf de maatschappelijke orde aan, die eigenmachtig herstel, door geweldadige middelen wraakt. Het is een bevordering van eigen richting, die in een beschaafden Staat en bij gevestigde en regelmatig werkende rechtsorganen krachtig moet worden tegengegaan, ook daar waar partijen ongedeed het terrein verlaten en vrijwillig of gedwongen de gevolgen van hun eigenmachtige inbreuk op de openbare orde, op den rechtsvrede ontgaan. Zelfs handelingen, die anders zonder bezwaar buiten het gebied der strafwet konden gelaten worden, verkrijgen ten gevolge van het bestaande vooroordeel een bijzonder karakter, oefenen op de vrije wilsbepaling een soort van dwang uit, die in zeer vele gevallen de eenige aanleiding tot het tweegevecht is en waartegen de strafwet bescherming moet verleenen. Zij, die zich opzettelijk tot werktuigen van dien dwang maken, het bestaande vooroordeel misbruiken ten nadeele van hem, die weigert het misdrijf te plegen, verdienen evenzeer gestraft te worden, als zij die meer rechtstreeks het misdrijf nitlokken.

»Vandaar dat niet alleen het tweegevecht op zichzelf, maar ook de *uitdaging* en *aanneming*, de *overbrenging* der uitdaging, de *ophitsing* tot het tweegevecht en de *openbare blijken van minachting* wegens het nalaten van het misdrijf, zijn strafbaar gesteld.»

De moerderheid in de beide Kamers der St.-Generaal kon zich met de grondgedachte der M. v. T. vereenigen, een min-

derheid meende dat men door de bepalingen, aan het duel een cachet van fatsoenlijkheid gaf, terwijl het stelsel niet te rijmen was, met de practijk bij het leger, waar niet voldoening aan een uitdaging tot duel, verwijdering uit het korps ten gevolge heeft. Tegenover dit laatste gevoelen, oordeelde de meerderheid in de Afdeelingen, dat de Minister van Oorlog, te eerder wanneer het duel als delictum sui generis is strafbaar gesteld, tegen moedwillige overtreding van een uitdrukkelijke bepaling der strafwet zou kunnen waken.

Opvolgend worden nu strafbaar gesteld in :

Art. 152. Met gevangenisstraf van ten hoogste 6 maanden 1°, hij, die iemand tot een uitdaging tot tweegevecht of tot het aannemen van een uitdaging aanzet, indien daarop een tweegevecht volgt; 2°, hij, die opzettelijk een uitdaging overbrengt, indien daarop een tweegevecht volgt;

Art. 153. Met gevangenisstraf van ten hoogste 4 maanden of geldboete van ten hoogste f 300.— hij, die iemand in het openbaar of in tegenwoordigheid van derden, verwijtingen doet of hem aan bespotting prijs geeft, omdat hij niet tot tweegevecht heeft uitgedaagd of omdat hij een uitdaging heeft afgewezen.

Art. 154. Tweegevecht wordt ten aanzien van hem, die zijn tegenpartij geen lichamelijk letsel toebrengt, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste 6 maanden. Lichamelijk letsel, met gevangenisstraf van ten hoogste 1 jaar; zwaar lichamelijk letsel ten hoogste 3 jaar; levensberoving ten hoogste 6 jaar; indien het tweegevecht op leven en dood is aangegaan 12 jaar.

Art. 155. Op hem, die in een tweegevecht zijn tegenpartij van het leven berooft of haar eenig lichamelijk letsel toebrengt, worden de bepalingen op moord, doodslag of mishandeling toegepast, indien :

1°, de voorwaarden niet vooraf zijn geregeld;

2°, het tweegevecht niet plaats heeft in tegenwoordigheid van wederzijdsche getuigen;

3°, de dader opzettelijk en ten nadeele van de tegenpartij zich aan eenige bedriegelijke handeling schuldig maakt of van de voorwaarden afwijkt.

(
wat is dat?)

Poging tot tweegevecht M. H. is niet strafbaar. Ter zake van het duel wordt alleen gestraft als *dit plaats heeft*.

Art. 155 is in zoover een merkwaardig artikel, omdat het erkend dat het tweegevecht aan voorwaarden en vormen is gebonden op welker afwijking dus straf is bedreigd. Waar die voorwaarden te vinden zijn, wat men onder bedriegelijke handeling verstaat, is nergens officieel vermeld. 1)

(1) } Art. 156 eindelijk zegt: Getuigen en geneeskundigen, die een tweegevecht bijwonen, zijn *niet* strafbaar.

Straf wordt alleen tegen hen bedreigd, wanneer de voorwaarden niet behoorlijk zijn geregeld, indien zij tot voortzetting van den strijd aanzetten, zich schuldig maken aan bedriegelijke handelingen, deze toelaten of wel toelaten dat van de voorwaarden wordt afgeweken.

»Is de aanwezigheid van getuigen, »zegt de M. v. T.» een onmisbaar vereischte voor het tweegevecht, zoo behooren deze personen, door wier aanwezigheid het gevaar voor partijen wordt beperkt en die aan het feit een minder strafbaar karakter geven, vrij te wezen van straf.» Een minderheid in de Tweede Kamer wilde de getuigen straffen als middel om het tweegevecht te betengelen.

Zooals aan de H.H. bekend is, werd onder het voorgaande Ministerie aan de Tweede Kamer een ontwerp ingediend voor een nieuw militair Strafwetboek. Dit ontwerp wijdt slechts één artikel aan het duel. Art. 95 luidt: »De militair, die naar aanleiding van een dienstaangelegenheid een meerdere tot tweegevecht uitdaagt, wordt gestraft met gevaugenisstraf van ten hoogste vijf jaren. Met gelijke straf wordt gestraft de militair, die opzettelijk zoodanige uitdaging overbrengt en de meerdere, die haar aanneemt.» Weggelaten is daarin de aanvankelijk zoowel door Mr. Van der Hoeven als door de Commissie voorgestelde strafbaarheid van getuigen en geneeskundigen. 1896

(2) } Het voorafgaande zal U, M. H. in herinnering hebben ge-7

1) Zie hierover „Gids in zaken van eer voornamelijk ten dienste van officieren, door Joachim. Hoorn. P. Geerts.”

bracht dat het tweegevecht, door het vigerend Strafwetboek als een bijzondere overtreding der maatschappelijke orde is erkend en strafbaar gesteld. Wordt nu het eergevoel van het individu door de wet volkomen beschermd, dan zou met het tweegevecht in elk opzicht zijn afgerekend. Een afdoende beantwoording van deze ingewikkelde rechtsvraag, kan van mijn bescheiden krachten niet worden geëischt, 1°, omdat daartoe een groote mate van juridische kennis wordt geëischt, die ons militairen (wij worden er dikwerf genoeg aan herinnerd) vreemd is, en 2°, omdat het eergevoel een subjectief bezit is. Een kort woord vermeen ik er aan te mogen en te moeten wijden om mijne latere conclusie te rechtvaardigen.

Het Strafwetboek spreekt van: *belediging, smaad, smaadschrift en laster*.

De Code Pénal kende geen andere belediging dan die door woorden. Ongestraft kon men iemand destijds in het aangezicht spuwen, een glas wijn naar het hoofd werpen, enz. Het nieuwe Strafwetboek onderscheidt *belediging*, mits *opzettelijke*; bestaat de belediging in feiten, dan zal uit den aard van het feit in den regel reeds voldoende blijken of het gepleegd is, om te beledigen en dus strafbaar is als belediging en niet als mishandeling. 1)

Smaad is opzettelijke aanranding van iemands eer of goeden naam door het ten laste leggen van een bepaald feit, met het kennelijk doel om daaraan ruchtbaarheid te geven. Indien dit geschiedt door middel van geschriften of afbeeldingen, verspreid, openlijk tentoongesteld of aangeslagen, wordt de dader als schuldig aan *smaadschrift* gestraft.

Laster noemt de wet het misdrijf van smaad of smaadschrift wanneer het bewijs der waarheid van het ten laste gelegde niet wordt geleverd en de telastlegging tegen beter weten is geschied.

In het regeeringsontwerp werd voorgesteld als straf tegen *opzettelijke belediging*, geldboete tot ten hoogste 150 gulden (het minimum is f 0.50). De speciale Commissie der Tweede Kamer achtte de hier bedreigde straf veel te licht. »Er zijn *persoonlijk*

1) Zie Mr. H. J. Smidt. Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht. Haarlem 1881. Deel II, blz. 365 e. v.

aangedane rechtstreeksche beledigingen," zoo luidt haar gevoelen, »die veel zwaarder treffen dan menige smaad of smaadschrift. Juist die beledigingen zijn het, die naar het nog bij velen heerschend gevoelen niet dan door bloed kunnen worden uitgewischt. Indien het duel strafbaar moet zijn, dan is daarbij ook *krachtige* bescherming der wet tegen elke belediging noodig. De Commissie geeft daarom in overweging de straf te bepalen op 3 m. gevangenis of een geldboete van ten hoogste 150 gulden"; welk bedrag nader in 300 gulden is veranderd.

Opzettelijke beledigingen kunnen het gevolg zijn van drift. Meer dan eens kwam het voor dat in gezelschappen, waarin veelvuldig aan Bacchus was geofferd, woorden vielen, die tot afkeurenswaardige daden als het naar het hoofd werpen van een glas wijn, aanleiding gaven. Wanneer eenmaal tot daden is overgegaan, laten zich de excuses minder gemakkelijk aanvaarden en duel was meermalen het gevolg. Ziet een officier zich in het publiek een dergelijke belediging aangedaan, dan kan hij moeilijk een beroep doen op Art. 266 W. v. S. Is hij persoonlijk geneigd verontschuldiging aan te nemen, dan blijft de mogelijkheid bestaan, dat hem dit later door collega's wordt verweten. Een treffend voorbeeld wordt ons daarvan gegeven in het reeds vroeger aangehaald artikel van W. R. in *De Militaire Spectator*. Een Fransch kolonel ontvangt een slag in het aangezicht van een persoon, die hem voor een ander aanziet, doch zijn dwaling inziende onmiddellijk in het kofthuis, waarin het voorviel, verontschuldiging aanbod, die aangenomen werden. Later werd hem dit door een zijner onderhebbenden verweten en het einde was het duel als eenige toevlucht. Laakbaar, M. H. doch ken- teekenend de toestanden, waaronder ook wij leven. Waren de eeregerechten officieel ingevoerd, zij zouden den belediger kunnen veroordeelen en den beledigde kunnen machtigen de verontschuldiging aan te nemen. In geschillen met burgers kan het eeregerrecht, na het onderzoek der zaak, den beledigden officier machtigen een beroep te doen op de strafwet, die de belediging alleen vervolgt op de klacht van hem tegen wien het misdrijf is gepleegd en eerst langs dien weg zal tot waar- heid worden de opmerking van het lid der Tweede Kamer Mackay,

dat door de bepaling van Art. 266 afgerekend is met de feiten, die tot tweegevecht kunnen aanleiding geven.

De onderscheiding tusschen smaad en laster gaf bij de behandeling van het ontwerp-strafwetboek in de beide Kamers, stof tot omvangrijke gedachtenwisseling en tot redactiewijziging, ook voor ons onderwerp geenszins van belang ontbloot. Van de grondgedachte werd uitgegaan dat geen laster aanwezig is, zonder gebleken opzettelijke onwaarheid. Hij die de waarheid spreekt of meent te spreken, kan beledigen, nimmer lasteren. Alleen hij, die tegen beter weten in aan iemand, met het oogmerk om hem te beledigen, onware feiten, waardoor diens eer en goeden naam worden aangerand, ten laste legt, is lasteraar. De vraag in hoeverre het onderzoek naar de waarheid en dus ook naar den laster in meerdere of mindere mate moet worden beperkt, gaf bij de behandeling van het ontwerp in de wetgevende vergadering tot groot verschil van gevoelen aanleiding. De Minister wilde dit onderzoek toestaan wanneer de beledigde zich op de onwaarheid der ten laste gelegde feiten beriep, de Tweede Kamer sloot zich *niet* bij dit gevoelen aan en beperkte het onderzoek naar de waarheid binnen de engste grenzen, gevoeglijk zou men kunnen zeggen, sloot het strafrechtelijk uit. 1)

De afgevaardigde de Beaufort wenschte het liefst de geheele onderscheiding tusschen smaad en laster te doen vervallen; het amendement in dien geest voorgesteld, werd echter niet onveranderd aangenomen; thans wordt alleen het bewijs der waarheid toegelaten, wanneer de rechter dit noodig acht, de gelasterde kan het echter niet tot zijn zuivering eischen. Van belang zijn voor ons de woorden door den Minister Modderman destijds ter verdediging van zijn standpunt in de Kamer gesproken. »Met den heer De Beaufort geloof ik dat wij zoo weinig mogelijk lasterprocessen moeten uitlokken. Het is maar al te waar, dat in den regel een vervolging wegens laster den beledigde geen herstel geeft, maar veeleer de ruchtbaarheid vergroot bij een publiek dat het ergste gelooft en *waarbij zelfs van de meest onware beschuldiging altijd iets blijft hangen*. Maar art. 263 ad 1°

1) Zie Mr. H. J. Smidt. Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Haarlem 1881.

legt den beledigde geen verplichting op, het geeft eenvoudig de gelegenheid, het recht. Is er nu voldoende grond om den gelasterde onvoorwaardelijk het recht te ontnemen hem door Art. 263 toegekend? Er laten zich mijns inziens gevallen denken, waarin iemand wordt ten laste gelegd een feit van dien aard, dat hij verlangen *moet* de waarheid daarvan te laten constateren." Niet minder van belang zijn de woorden voorkomende in het Verslag der Eerste Kamer, welk lichaam zich geenszins ingenomen toonde met de aangenomen wijziging. Wij treffen daaronder de navolgende uitdrukking: »Men telle de gelaakte wijziging niet gering. Ieder, die het hoogste goed dat hij bezit, zijn onbesproken naam en zijn eer, door laster voelde aangetast, had desverkiezende, recht op een onderzoek en een uitspraak door den rechter.

Die waarborg is verdwenen. *Voortaan staan particulieren tegenover laster als zoodanig in verreweg de meeste gevallen weerloos.* In het hier ontwikkeld bezwaar werd bijna algemeen gedeeld."

Deze opmerkingen geven stof tot nadenken. Gesteld: — wel
— +

Een intendant wordt beschuldigd bij leveringen misbruik te hebben gemaakt van zijn positie en van leveranciers belooningen te hebben aangenomen! of wel: Een officier wordt beschuldigd van lafheid bij een ontmoeting met oproerige benden! Met de wet in de hand kan dan de beschuldiger worden aangeklaagd en zonder omtrent de waarheid van het feit een onderzoek te zien ingesteld, worden veroordeeld wegens smaad. Art. 261. Geenszins is daarmee de smet uitgewischt. Welken weg staat nu den officier open om zijn eer te zuiveren? Hij kan — indien dit niet reeds uit eigen beweging is geschied, aan den M. v. O. een onderzoek vragen, recht daarop kan hij echter niet doen gelden. Het verzoek om voor een Raad van Onderzoek te worden gesteld, kan naar de letter der wet door hem niet worden gedaan. Een dergelijke toestand is onzuiver en werkt het duel in de hand. In deze en dergelijke gevallen komt het nut en de beteekenis van de eeregerichten duidelijk uit. Voor den burger blijve de civiele actie 1); de militair stelle

1) Zie omtrent de civiele actie: H. P. Marchant. Begrip en gevolg van belediging in het burgerlijk recht. Leiden 1894.

als hoogste iustantie prijs op het gevoelen zijner kameraden!

Het vorenstaande resumeerende, blijft naar mijn bescheiden meening de conclusie geoorloofd: dat *de staatsburger weliswaar door het vigeerend strafwetboek op voldoende wijze wordt beschermd tegen belediging en smaad, doch dat de exceptioneele positie van den militair, recht geeft tot de bewering, dat in vele gevallen de verplichtingen ten opzichte van de militaire eer, uit den stand voortvloeiende, een beroep op het oordeel van de kameraden noodzakelijk maken.*

III.

Thans, M.H. zal ik het objectieve standpunt verlaten; de vergadering verlangt van mij met reden een subjectieve meening steunende op de haar geleverde bouwstoffen. Ik aarzel niet om mij al dadelijk te rangschikken, in de rij van hen, die met het duel nog niet geheel hebben afgerekend; zoowel van het standpunt van den militair als van den staatsburger acht ik de mogelijkheid (al blijve dit dan ook de hoogste uitzondering) geenszins uitgesloten dat het tweegevecht den eenigen uitweg biedt om het eigen rechtsgevoel te bevredigen.

Dat het duel uitsluitend bij den militair zou moeten worden gezocht, is een verkeerd denkbeeld, wanneer men daarbij althans van de grondgedachte uitgaat dat de militair een twistzoeker is. In elken stand, M.H., vindt men het meer of minder ontwikkeld eergevoel, in het bijzonder vindt men het bij den officiersstand. Een stand, die door strenge bepalingen is verplicht de eer van het geheel hoog te houden, die trouw zweert aan Koningin en Vaderland, wiens praktische handelingen steunen op eerbied en lijdelijke gehoorzaamheid, moed en zelfopoffering, welks leden allen in hetzelfde kleed gehuld, verplicht zijn de eer van dit kleed hoog te houden. Zulk een stand heeft recht om te spreken van *militaire eer*. »In den militairen stand — aldus de kapitein Hoogenboom in de vergadering van 26 Nov. 1875 — waakt ieder individu voor de eer van het geheel, die eer — de militaire eer — is het eigendom van allen.»

Zoo de hoogleeraar van der Hoeven in der tijd te vergeefs zocht naar de kracht van deze uitdrukking, zocht hij die bij

het individu, in stede van bij den stand. Spreekt men van *militaire eer*, dan moet daarbij in de eerste plaats worden gedacht aan het eerbegrip van den *militairen stand*, zooals dit zijn oorsprong vindt in de bijzondere eischen aan dien stand gesteld. Dit eenmaal erkend, dan ligt het voor de hand, dat ieder lid verplicht is, in zijn individueel begrip van eer dat van den stand op te nemen. De vraag is nu, wijken deze beide begrippen van elkaar, of smelten ze zonder bezwaar tot een zeer ontwikkeld eergevoel te zamen.

Naar onze meening valt daarover niet te twisten.

De militaire stand moge uit den aard der zaak door velen als een noodzakelijk kwaad worden beschouwd, gelukkig geldt ook in ons niet bepaald militair gezind land, het kleed van den officier, als dat van een fatsoenlijk man met een verhoogd gevoel van eer, beschermd als het wordt zoowel door strenge eischen, strenge controle en ernstige strafbepalingen, wanneer op eenigerlei wijze mocht worden te kort geschoten. Het wil mij toeschijnen, alsof meermalen de burger, uit een zekere mate van jalousie, dit begrip van militair eergevoel (lees dus eergevoel van den militairen stand) wil ter zijde stellen. Waarom, zoo luidt het, zou een officier meer eergevoel bezitten dan een burger? Het antwoord zal daarop steeds moeten zijn en blijven, de verantwoordelijkheid tegenover zijn stand, tegenover allen, hoog en laag, die met hem eenzelfde kleed dragen, brengt dit onvoorwaardelijk mede. 1) Het staat dan ook paalvast dat het

1) Op de vraag welke de bijzondere eischen zijn, die aan den officier moeten worden gesteld, geeft de Verordening van den Duitschen Keizer van 2 Mei 1874 onzes inziens een duidelijk antwoord. Wij lezen daarin het volgende: „Ik verwacht van het geheele officierskorps van mijn leger, dat het zooals tot nu toe, ook in de toekomst, de eer als het hoogste goed zal beschouwen. Deze rein en vlekkeloos te houden, moet de heiligste plicht zijn, zoowel van den geheelen stand als van elk individu. De vervulling van dezen plicht, sluit die van alle andere plichten van den officier in zich. De ware eer kan zonder trouw tot in den dood, zonder onwrikbaren moed, besluitvaardigheid, zelfverloochenende gehoorzaamheid, waarheidsliefde, zonder offerende vervulling zelfs van de oogenschijnlijk kleinste verplichtingen niet bestaan. Zij verlangt dat ook van het uitwendig leven des officiers, die waardigheid uitstraalt, welke haar oorsprong vindt in het bewustzijn, tot den stand te behooren aan wien de verdediging van Troon

verhoogd eergevoel in zich moet sluiten een groote mate van wellevendheid, van getrouwe eerbiediging van de maatschappelijke vormen en wij M. H., die het militaire kleed dragen of hebben gedragen, wij zijn er trotsch op dat ook thans nog in de oogen der natie, officier en fatsoenlijk man woorden zijn van donzelfden klank. De maatschappij is overtuigd, dat de eer van het geheel door allen wordt bewaakt, dat geheel duldt geen smet op een der zijnen en daarom dan ook is strenge contrôle, laat mij zeggen zelfs *verscherpte contrôle*, op de handelingen van ieder der leden noodzakelijk. Geen genade voor hem, die het kleed onteert; nauwgezet onderzoek naar ieders daden door de kameraden zelf en vonnis door of namens allen. Daarom M. H. zou de invoering van eereraden door mij zoozeer worden toegejuicht! Aan deze worde het onderzoek opgedragen van alle klachten door of tegen officieren, die aan hun oordeel worden onderworpen; zij brengen hun oordeel nit aan den Minister van Oorlog, die daarna al of niet de toepassing beveelt van de wet omtrent de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmacht van 28 Aug., 1851. Gaarne wordt

en Vaderland is toevertrouwd. De officier zal er naar streven slechts in die kringen zijn omgung te zoeken, waarin de goede zeden domineeren; hij mag allerminst nit het oog verliezen dat hij niet alleen als welopgevoed man, doch ook als drager van de eer en van de verhoogde plichten van zijn stand optreedt. Van alle handelingen, die aan de reputatie van het individu of van het geheel nadeelig zouden kunnen zijn, vooral van alle uitspattingen als drank, hazardspel, van het op zich nemen van verplichtingen, waaraan ook zelfs de schijn van onzedelijk handelen kan verbonden zijn, van beurspel alsmede van elk streven naar winst, langs een weg, welks zuiverheid niet goed te onderkennen is, moet de officier zich verwijderd houden. Zijn eerewoord mag hij niet lichtzinnig verpanden. Hoe meer weelde en welvaart toenemen, des te ernstiger treedt voor den officiersstand de plicht op den voorgrond, nimmer te vergeten, dat het niet de materiële goederen zijn, die hem zijn hoog geëerde stelling in Staat en Maatschappij hebben doen verwerven.

Nooit mag het gerechtvaardigde gevoel van eigenwaarde der officieren in gebrek aan achting of in zelfverhettig tegenover andere standen ontaarden. Hoe meer de officier zijn beroep liefheeft en hoe hooger hij het doel daarvan opneemt, des te beter zal hij ontwaren in welk een hoogen graad het volle vertrouwen van alle standen in het officierskorps, een voorwaarde is voor het succés en de roemvolle vervulling van den hoogsten plicht van het leger."

door mij toegegeven dat deze wet dringende verbetering eischt, dit neemt echter niet weg dat de toepassing mogelijk blijft. Het zou ons te ver voeren ons in die richting te verdiepen, wellicht wijdt een der leden zijn krachten aan de beschouwing van de pogingen om deze wet te herzien, die voor de vergadering ongetwijfeld van belang zou zijn. Genoeg is het, dat de M. v. O. een raad van onderzoek kan bevelen en dus daarmee ook het eindoordeel, binnen de grenzen der Koninklijke beslissing in de handen der kameraden berust.

Wel is waar is het mij bekend dat de beide voorgaande Regeeringen niet gunstig voor de invoering van eereraden waren gestemd, doch dit mag ons niet weerhouden, op grond onzer gevestigde overtuiging daarop te blijven aandringen.

Bij de behandeling van de Staatsbegroting voor het jaar 1891 werd tusschen de Regeering en de Tweede Kamer van gedachten gewisseld over de instelling van de eereraden. Men leest in het voorloopig verslag o. a. :

»Wat het behouden van een goeden geest betreft in de maatschappelijke verhoudingen der officieren onderling, daarvoor zouden, aldus werd door sommige leden betoogd, meer waarborgen verkregen worden door het scheppen van een instelling zooals die in het Duitsche leger bestaat onder den naam *Ehrenrath*. Deze is iets anders dan onze raden van onderzoek, die uitsluitend speciale feiten aan de bepalingen der Wet toetst en op grond daarvan al of niet adviseert tot het geven van ontslag. De Duitsche instelling behandelt ook zaken, waarbij nog van het geven van ontslag geen sprake is. Men verwachtte dat zoodanige instelling een gunstigen invloed zou uitoefenen op de instandhouding van een hoog moreel peil onder de officieren, daar ingeval een officier zich aan een immoreel levensgedrag schuldig maakte, de Ehrenrath door de overige officieren van het korps in de zaak betrokken zou kunnen worden, reeds vóór dat het zoover gekomen was, dat tot het geven van ontslag moest worden overgegaan. De eventueel betrokken personen zelve zouden hiermede gebaat zijn.» Het antwoord van den Minister op deze beteekenisvolle vraag, brengt ons niet veel verder. »Aan de leden,» aldus tezen wij, »welke van oordeel

waren dat door het scheppen eener instelling als de Ehrenrath in het Duitsche leger, bij ons meer waarborgen zouden worden verkregen voor het behouden van een goeden geest in de maatschappelijke verhoudingen der officieren onderling, wenscht de ondergeteekende als zijn meening te doen kennen, dat al moge de Ehrenrath een zeer nuttige instelling zijn voor het Duitsche leger, waar een raad van onderzoek als bij ons, voor militaire officieren niet bestaat, een zoodanige instelling voor onze begrippen en toestanden niet gewenscht schijnt. Naast een raad van onderzoek zou trouwens kwalijk een Ehrenrath, welke in Duitschland terecht een onderdeel van het Ehrengericht uitmaakt, kunnen bestaan." Begrippen en toestanden zouden zich dus naar het oordeel van den toenmaligen M. v. O. verzetten tegen een instelling, die schier overal elders gunstig werkt? Ook zou de Eereraad naast den Raad van Onderzoek onbestaanbaar zijn?

Zonder kennis van de argumentatie valt het moeilijk macht-spreuken te weerleggen; wel teekent het, dat in België, alwaar de Raden van onderzoek op den voet als de onze, sedert 16 Juni 1836 bestaan, bij Kon. Besluit van 25 April 1889 de Eereraaden, geheel overeenkomstig de wenschen in het Voorloopig Verslag 1890 genit, *naast en met behoud* van de raden van onderzoek worden ingevoerd. 's Ministers opvolger was voorzigtiger; Z. Ex. antwoordde in 1891, onder verwijzing naar het voorgaande, op een vraag omtrent de Eereraaden naar aanleiding eener instructie in een duelzaak voor de Arrondissementsrechtbank te Utrecht in Juni 1891 1) dat dit punt ter sprake kon worden gebracht bij een herziening van de Wet van 1851.

Ook in 1892 werd in de Tweede Kamer door den afgevaardigde de Geer van Jutfaas ten gunste van de invoering der eeregerechten gesproken, en zulks naar aanleiding van het gebeurde met een luitenant der mariniers, die een duel had geweigerd, en kort daarna met tijdelijk pensioen uit den dienst

1) Zie „Weekblad van het recht”, N°. 6032. „Nieuwe Rotterdamse Courant”, Juni '91.

werd ontslagen. De Minister beloofde als antwoord overleg met zijn ambtgenoot van Oorlog. 1)

Worden er geen betere en krachtiger argumenten aangevoerd, dan blijft onzes inziens de grondgedachte ook naast de Wet van 1851 voor uitvoering vatbaar. Moeilijkheden als die in 1891 en 1892, zouden vrij zeker op bevredigende wijze zijn opgelost.

Hoe die Eereraden en Eeregerechten te organiseeren, kan gerustelijk worden overgelaten aan de bekwaame mannen, waarover het D. v. O. beschikt. Wij zullen daarbij het oog moeten richten naar onze naburen.

In *Duitschland* 2) onderscheidt men *a*, de Eeregerechten voor kapiteins en luitenaants, gevormd door het gezamenlijke officierskorps van een regiment, zelfstandig bataljon of afdeeling; en *b*, die voor hoofdofficieren, bestaande uit één generaal en 9 hoofdofficieren, de eerste aangewezen door den Commandant, de laatsten gekozen door de hoofdofficieren van het Armeekorps. Bij elk eeregerecht wordt een eereraad gevormd, die voor *a* bestaande uit 1 kapitein, 1 eersten en 1 tweeden luitenant, telken jare met meerderheid van stemmen gekozen; die voor *b* uit 1 kolonel, 1 luitenant-kolonel, 1 majoor, door en uit het eeregerecht gekozen.

Vordert naar het oordeel van den Raad een onderwerpelijke zaak het oordeel van het Eeregerecht, dan wordt de beslissing gevraagd van de autoriteit, die gerechtigd is de bijeenkomst van het Eeregerecht te bevelen. De loop van het proces is: 1°, bekendmaking met het doel van de bijeenroeping; 2°, voorlezing van de acten door een lid van den Eereraad; 3°, verdediging van den beschuldigde, die daarna de vergadering verlaat; 4°, beraadslaging der leden; 5°, mondelinge stemming.

De leden worden niet beëdigd, zij leggen de verklaring af, dat zij zullen stemmen als mannen van eer. Tot het doen van een geldige uitspraak wordt de deelneming vereischt van minstens 9 stemhebbende leden. De uitspraak volgt met meerderheid van stemmen. De eindbeslissing berust bij den Keizer.

1) Zie „Weekblad van het recht”, N°. 6269. „Het Vaderland”, 13 Dec. '92.

2) Zie meer gedetailleerd Bijlage 3.

met
 Met vermindering van den naam Eererecht wordt in *Oostenrijk* gesproken van Eereraad 1). Men onderscheidt aldaar drie soorten van Eereraden, die voor subalterne officieren, die voor hoofdofficieren, en die voor Generaals; de eerste worden gevormd in de Divisie, de tweede in het militair-territoriaal commando; die voor Generaals worden door den M. v. O. samengesteld. De werkzaamheid omvat: *a*, de voorloopige instructie; *b*, het eigenlijk onderzoek; *c*, de eindbehandeling. De eerste wordt ingesteld door een onderzoekingscommissie, het best te vergelijken met officieren-commissarissen.

Op grond van de resultaten dezer voorloopige instructie wordt door de Officiersvergadering bestaande uit de gezamenlijke bij den Staf of in de onmiddellijke nabijheid garnizoen houdende Hoofd- en subalterne officieren van het onderdeel, beslist of de zaak voor den Eereraad zal worden gebracht, in welk geval het onderzoek sub 2 wordt bevolen.

De officiersvergadering beslist bij schriftelijke stemming.

Luidt het oordeel van minstens twee derde der stemmen, dat geen verder onderzoek zal worden ingesteld, dan blijft dit achterwege.

Iedere Eereraad is samengesteld uit 9 leden. Voor de subalterne officieren nemen daarin zitting: een kolonel als voorzitter, 2 hoofdofficieren, 4 kapiteins en 2 luitenanten. De onderzoekingscommissie (officieren-commissarissen) wordt bij ieder zelfstandig onderdeel door het officierskorps voor den tijd van één jaar gekozen en bestaat uit een voorzitter (hoofdofficier of kapitein) met 3 leden. Moet de Eereraad worden gevormd dan nemen in de eerste plaats zitting de 4 leden der commissie. De Eereraad beslist met meerderheid van stemmen.

In *Oostenrijk* is de zaak dus iets ingewikkelder opgevat als in Duitschland, de grondslag, beslissing door de kameraden, zonder daarbij aan een bewijsleer te zijn gebonden, is echter dezelfde.

In *Frankrijk* bestaan raden van onderzoek op den voet als de onze (zie Bijlage 7.)

1) Zie voor meerdere details Bijlage 6.

In *Rusland* bestaan korpsraden, door een hoofdofficier gepre-sideerd, met twee kapiteins als leden. Deze worden door den korpschef benoemd en blijven resp. een jaar en 6 maanden in functie. (zie Bijlage 8.)

In *België* (zie Bijlage 9) wordt bij elk regiment een Ee-rraad gevormd, bestaande uit den luitenant-kolonel, een majoor, een kapitein, een eersten en een tweeden luitenant. De majoor wordt door den Regimentscommandant aangewezen, de overige leden worden voor elken graad bij volstrokte meerderheid ge-kozen.

Mocht men ten onzent deze beginselen in toepassing willen brengen om daarmede op deugdelyke wijze de gemeenschappe-lyke eer van het geheel en van zijn leden te bewaren, dan zou dit verdienen te geschieden met gelijktijdige herziening van de Wet van 28 Aug. 1851. Wenscht men echter niet zoover te gaan en wil men de invoering bespoedigen, dan zou men naast deze wet zijn toevlucht kunnen nemen tot een Algemeenen maat-regel van Inwendig Bestuur, doch in dat geval komt het mij verkieslijk voor, dat men zich vooralsnog tot de invoering der Eereraaden bepalde.

De Eereraad zij dan in eerste instantie de jury in eerezaken.

Bij ieder korps (regiment of zelfstandig onderdeel) zal hij dienen te bestaan uit een hoofdofficier, aan te wijzen door den Regimentscommandant als voorzitter, twee kapiteins, een eersten en een tweeden luitenant als leden. Jaarlijks worden deze leden gekozen in dier voege, dat de hoofd- en verdere officieren stemmen voor den 2en luitenant, terwijl voor de verkiezing van de andere leden, de tweede luitnants of wel de 2e en 1e luitnants afvallen.

Bij de behandeling der zaken verdeelt zich de raad in ver-band met den rang van den betrokken persoon (personen), zoodat indien een kapitein partij is, de luitnants afvallen.

Voor hoofdofficieren bestaat per divisie een Eereraad, gevormd uit drie hunner. Een kolonel, door den D.-C. aan te wijzen, als voorzitter, twee leden bij meerderheid van stemmen te kiezen.

In duelszaken huldige men de volgende beginselen:

1°. Het is verboden een uitdaging te doen of te aanvaarden

met.

zonder voorafgaande kennisgeving en onderwerping van het geschilpunt aan den Eereraad.

2°. Een officier, die zonder kennisgeving en onderwerping van het geschilpunt aan den Eereraad een ander uitdaagt of een uitdaging aanneemt, stelt zich, behoudens de toepassing der strafwet door den militairen of burgerrechter, bloot, om op grond van de beslissing van den Eereraad te worden voorge dragen om voor een Raad van onderzoek te worden gebracht.

3°. De Eereraad onderzoekt alle beledigingen of kwetsende handelingen door een officier toegebracht of door hem ondergaan, voor zoover die te zijner kennis worden gebracht; hij doet op grond zijner instructie de zaak zoo mogelijk verzoenend af.

4°. De Eereraad onderzoekt en beslist:

a, in hoeverre de eer van den stand door het onwaardig optreden van een zijner leden is aangetast of in gevaar gebracht;

b, in hoeverre de eer van een officier door het onwaardig optreden van derden is aangetast of in gevaar gebracht;

c, in hoeverre de eer van den stand door het onwaardig optreden van derden is aangetast of in gevaar gebracht.

Oordeelt de Eereraad in geval *a* dat een officier de eer van zijn stand door zijn afkeuringswaardige handelwijze (onwaardig en beledigd optreden) heeft geschonden, dan zal óf

1°, een ernstige waarschuwing, met bevel tot herstel vóór den eereraad volgen;

2°, het voorstel aan den M. v. O. worden gedaan om den officier wegens punt 2 van Art. 27 der Wet van 28 Aug. 1851 voor een R. v. O. te brengen.

Oordeelt de Eereraad in geval *b* dat de eer van een officier door het onwaardig optreden van derden (officier of burger) is aangetast of in gevaar gebracht en is geen minnelijke schikking door aanbieding van gepaste verontschuldiging mogelijk, of wel is de ontstane vete tusschen twee officieren onderling of tusschen officier en burger geheel van particulieren aard en tusschenkomst van den Raad uitgesloten, dan zullen partijen er op worden gewezen, dat zij op den voet als ieder staatsburger bescherming kunnen zoeken bij de Wet.

(Vermeent de officier dat hij het aan zichzelf verplicht is, op grond van den aard van het geschil en na de uitspraak van den Eereraad een duel te provooceren, dan staat hij in dit opzicht gelijk met ieder ander staatsburger en stelt hij zich e. q. bloot aan de straffen volgens de wet. De uitspraak van den Eereraad laat hem geheel vrij, doch beschermt hem voor het geval hij den wettelijken weg bewandelt, tegen elke verkeerde gevolgtrekking of opmerking van kameraden).

Oordeelt eindelijk de Eereraad dat de eer van den geheelen stand bij het geding is betrokken (beledigingen van het leger enz.) dan rapporteert hij daarvan aan den M. v. O. en onderwerpt de zaak aan diens beslissing.

Volkomen begrijp ik de moeilijkheid M. H., die er voor het Hoofdbestuur in kan gelegen zijn, om de eer van het geheel te beschermen en de grenzen der Wet niet te overtreden. Nu het duel eenmaal als een delictum sui generis in de strafwet is opgenomen, kan geen Minister het in bescherming nemen. Hij, die in de eerste plaats de wet moet handhaven, mag nimmer de overtreding bevelen. Daarom mag geen Eereraad het duel in de hand werken, wel verbieden; hij moet als een adviseerend en controleerend lichaam werken en het zal dan aan allen ten goede komen.

Wanneer ik hiermede mijn rede eindig, dan geschiedt dit met de overtuiging, dat het mij geenszins zal gelukt zijn, ieders gevoelen te bevredigen. Vergun mij echter u allen te verzekeren, dat ook bij mij de eerbied voor het gevoelen van anderen op den voorgrond staat. Laat ons elkaar den weg wijzen, waarheen ons aller blikken zijn gewend, den weg, die de militaire eer, het onschatbaar voorrecht van onzen stand, naar het hoogste toppunt van haar glorie voert, opdat het Leger zij en blijve, wat het tot nu toe steeds is geweest, het symbool van de hoogste orde en tucht, de trouwe beschermer van ons Vorstenhuis, het bolwerk onzer onafhankelijkheid.

Ik heb gezegd.

(Herhaalde toejuichingen).

De VOORZITTER: Voorloopig reeds breng ik hulde aan den geachten spreker voor zijne interessante voordracht.

Gaarne zal ik nu aan hen die zulks verlangen het woord geven, hetzij tot adhaesie of tot weerlegging van het gesprokene, of wel tot het vragen van inlichtingen. Met het oog op het reeds ver gevorderd uur, verzoek ik echter de heeren, die daarvan gebruik wenschen te maken, zich zoo mogelijk eenigszins te bekorten.

De heer THOMSON :

Mijnheer de Voorzitter, het is niet dan zeer schoorvoetend, dat ik mij van mijne zitplaats verhef.

Ik gevoel, dat daar, waar door een man als de overste de Vlaming op zulk een welsprekende wijze een betoog is geleverd, er moed toe behoort, om tegen zoodanig betoog bezwaren in te brengen.

Ik heb dan ook tot het laatste oogenblik gewacht om op te staan; doch nu ik uit het feit, dat niemand zich groepen gevoelt om het woord te nemen, wel moet afleiden, dat alle aanwezigen het met den spreker eens zijn, acht ik mij verplicht mijne zienswijze tegen die van den Overste te stellen.

Hoezeer ook waardeerende, wat door den heer de Vlaming gezegd werd, is het mij onmogelijk het met den geachten spreker eens te zijn.

Ik wensch daartoe in het kort mijne motieven aan te voeren.

Wat betreft het historisch overzicht, zoo kan ten opzichte daarvan moeilijk een debat gevoerd worden; alleen kom ik op tegen de vergelijking, welke spreker aan de inleiding daarvan gemaakt heeft tusschen *vredebonden* en pogingen om het *duel* af te schaffen.

Deze vergelijking gaat mijns inziens mank.

Immers, duel is eene uiting van *eigen richting*, welke onbestaanbaar is met den rechtsvrede en dus bij individuen strafbaar moet zijn; terwijl juist bij een volkenrechtelijk geschil het volgen van eigen richting als hoogste zedelijkheid beschouwd wordt.

Wel De rede van den geachten spreker heeft mij in hooge mate teleurgesteld.

Welk practisch resultaat zou zij moeten doen bereiken? De

instelling van raden van eer, waartoe juist twee en twintig jaar geleden van deze zelfde plaats de wenschelijkheid op niet minder welsprekende wijze betoogd werd.

Maar de twee en twintig jaren, welke sedert verlopen zijn, hebben ons die eereraden niet gebracht. Is het wonder, dat ik aan het practische der conclusie twijfel? Doch ook het nut der raden van eer acht ik niet hoog, voornamelijk omdat zij het duel niet tot de onmogelijkheden kunnen doen behooren.

De feiten leeren dit; want in Duitschland, waar de Ehrengerichte sedert tal van jaren bestaan, hebben de tweegevechten daardoor niet opgehouden.

Trouwens ik zie niet in, waarom niet, ook zonder dat een raad van eer bestaat, een zoogenaamde zaak van eer door bevoegden, die zich dan bijv. op initiatief van den korpscommandant vereenigen, rechtvaardig kan worden opgelost.

Volgens mijne meening had een geheel andere weg dienen bewandeld te worden, een weg daarheen leidende, dat niet, zooals gezegd werd, het duel tot uitzondering moet behooren, maar dat het geheel ten doode wordt opgeschreven.

Altijd en onder welken vorm ook is het duel in hooge mate afkeurenswaardig, omdat het eigen richting bevordert en dus in strijd is met den rechtsvrede; omdat het geen bewijs levert en dus een hoogst onrechtvaardig middel is; omdat het strijdt tegen de meest elementaire begrippen der moraliteit!

En toch wordt het duel in bescherming genomen! Op grond waarvan? De geachte spreker houde mij ten goede, dat ik weer geen ander argument gehoord heb, dan dat tweegevechten in sommige gevallen onvermijdelijk zijn . . . omdat ze niet gemist kunnen worden.

En *waarom* zijn ze onvermijdelijk? Omdat het vooroordeel nog zoo sterk geworteld is, omdat het duel nog het conventionele middel is om het uiterlijk aanzien te redden.

Daartegen moeten we opkomen; dat vooroordeel moeten we bekampen met alle kracht, die in ons is.

Spreker heeft gezegd, dat er in de militaire wereld zooveel meer aanleidingen zouden zijn tot duels dan elders, op grond

dat een militair een verhoogd eergevoel zou bezitten! Och, mijnheer de Voorzitter, ik geloof dat, 's menschen ijdelheid in aanmerking genomen, niemand in dezen kring gaarne dit argument bestrijdt.

Maar ik vraag dan, waarom dat eergevoel bij ons meer ontwikkeld is? Ik kan niet inzien, dat bijv. andere landsdienaren, die eene zelfde ontwikkeling bezitten, eene gelijke opvoeding genoten en ongeveer even waardige positie bekleeden, een minder fijn gevoel van eer zouden bezitten dan wij.

Nog tref ik in sprekers betoog eene ongerijmdheid aan.

»Wij eischen», zegt de overste de Vlaming, »van onze officieren in de eerste plaats *eerbiediging van de maatschappelijke vormen*.» Elders noemt hij het leger »het symbool van *orde en tucht*». Maar hoe is dat dan te rijmen met den eisch, die den officier in sommige gevallen verplicht tot moedwillige schending van den allereerste der maatschappelijke vormen, den rechtsvrede?

Sprekers betoog was er niet op gericht om het duel uit te sluiten, ik kan mij dus met zijne conclusie niet vereenigen. Nogmaals, willen wij het duel bestrijden, dan ligt de kracht in den strijd tegen het vooroordeel in de maatschappij. Onze moreele opvattingen moeten ons den moed geven om dien strijd aan te binden, om een verdere inbreuk op de maatschappelijke orde, eene voortgaande schending der zedewet met kracht tegen te gaan.

Was het wonder dat, toen ik op het convocatiebiljet zag wat heden avond behandeld zou worden, ik mij aan eene illusie overgaf?

Ik wist toch, welke kracht van deze Vereeniging kan uitgaan, wanneer daar van af die plaats een gespierd woord zou weerklinken om het duel te geeselen; dat woord zou een moreelen steun geven aan het geheele leger en reeds daardoor het onzinnig overblijfsel uit de middeleeuwen ten deele bestrijden!

In die illusie ben ik na de rede van den overste de Vlaming helaas teleurgesteld!

De heer VAN LILAAR. Ik wenschte gaarne, mijnheer de Voorzitter, den vorigen spreker slechts een vraag te doen.

Wanneer mij zonder reden een slag in 't aangezicht wordt gegeven en hij, die dit doet, wil mij op geenerlei wijze voldoende excuses hiervoor maken, in welken toestand verkeer ik dan, welke houding heb ik dan aan te nemen?

Kan ik *met* dien klap blijven voortgaan met *opgeheven hoofde* in het publiek te verschijnen?

En zelfs al ware er een eeregerecht, dat deze zaak tot een einde zou kunnen brengen, indien de »satisfactionsfähige» persoon, die mij, zonder van mijne zijde daartoe uitgelokt of aangezet te zijn, den slag gegeven heeft, blijft volharden en geen voldoende verontschuldigen wil aanbieden, zal dan, hoe slecht en onedel dit ook zijn moge, het bij ieder mensch in meerdere of mindere mate bestaande gevoel van wraak niet op den voorgrond treden, en men door een eerlijk duel de beledigde eer trachten te wreken, den belediger aan zijn verstand zien te brengen, dat men zich niet ongestraft laat beledigen?

Die klap in het aangezicht is niet weg, zoolang er geen excuus is gevraagd; en zonder excuses kan ik *met* dien klap niet leven!

Ik herhaal dus mijn vraag: wat te doen? Hoe kan ik zonder duel en zonder excuses mijne eer handhaven? Mag en kan ik mij eene dusdanige handeling laten welgevalen?

De heer THOMSON: Toen ik zoeven opstond, om, zooals ik zeide, schoorvoetend het woord te nemen ten einde den geachten spreker van heden avond te bestrijden, was ik mij van het mocitevolle van die taak volkomen bewust. Ik kon mij overtuigd houden, dat eene vraag, zooals die thans mij door den ritmeester van Lilaar voor de voeten wordt geworpen, uit den boezem dezer vergadering zou opgaan.

Strijd tegen een vooroordeel is *altijd* zwaar! Maar moet het moeielijke van dien strijd ons dien doen schuwen? Ik aanvaard hem, omdat mijn karakter mij daartoe den weg wijst. »Het gevoel van wraak moet bevredigd worden,» zegt de heer van Lilaar, maar is wraak eene edele drijfveer? Moeten wij, die

allen van onze feilen bewust zijn, trachten die feilen te verbeteren, ons moreel te verheffen, ja of neen?

Als wij dan overtuigd zijn dat wraak een onedel gevoel is, moeten wij dat gevoel dan keeren, of het bevredigen?

Maar stel eens, dat men den klap, waarvan de ritmeester van Lilaar sprak, wil afwisschen, zal dan een *duel* dien *ongedaan* maken? 't Is weer: we hebben nu het duel noodig, omdat we het noodig hebben!

Doch ik blijf vragen: waartoe is het noodzakelijk tot eene onrechtvaardige daad de toevlucht te nemen, wanneer het niet is wegens het vooroordeel in de maatschappij, dat alleen strekt om het aanzien naar buiten te redden?

Die niterlijke eer toch heeft absoluut niets gemeen met de ware eer, waartoe zij zich ongeveer verhoudt als eeredienst tot godsdienst; met de achting, die we ons zelve toedragen als we vrede met onszelven hebben, als we op zedelijke schoonheid kunnen aanspraak maken.

Onze persoonlijke waarde, gegrond op een hoog zedelijkheidsgevoel kan toch niet door een klap worden aangerand.

Maar het is alweer die niterlijke eer, die gered moet worden, dikwerf opgevoerd tot een veel te hoog peil!

Wat zullen de *menschen* er van zeggen, niet waar?

Menschen hier synoniem met de "*beaucoup de bouches qui parlent et les fort peu de têtes qui pensent*" van Victor Hugo.

Die *menschen* verplichten mij om mijn aanzien naar buiten te redden! Toegegeven

Doch zelfs in dit geval vraag ik den heer van Lilaar: waarom acht hij zich verplicht dan zijn toevlucht te nemen tot een hoogst immoreel middel, het duel? (*Applaus*).

De heer VAN LILAAR: Ik heb niet gesproken van uiterlijk aanzien en ook niet van het oordeel der menschen, maar wel van mijn *eigen gevoel*. Wanneer mijne persoonlijke eer wordt aangerand, dan *kan* die belediging niet ongestraft blijven, wanneer geen excuus wordt gevraagd.

Wat de *menschen* hierover denken, is mij onverschillig. Ik kom op voor mijn eigen persoon, voor mijn eigen eer en ik

blijf er bij dat ik, zonder verkregen voldoening, na de aangedane belediging niet met opgeheven hoofde kan blijven gaan.

Het geldt hier geen *uiterlijke*, maar wel de *innerlijke* eer.

De heer VAN MEURS. Ik wensch den heer Thomson ook een vraag te doen.

De ritmeester van Lilaar heeft de vraag gesteld wat de heer T. dacht te doen in geval hij een slag in het aangezicht ontving. Dit is een daad waar de wet straf op stelt en ik zou mij kunnen voorstellen dat er mannen zijn die zeggen, in zoo'n geval duelleer ik niet, ik roep de wet te hulp. Maar wat doet de heer T. wanneer hij een belediging ontvangt waar de wet hem niet tegen beschermt of onvoldoende b.v. wanneer iemand die fysiek veel sterker is, in een gezelschap heeren een anders glas met opzet omwerpt of iemand de sigaar uit den mond ruikt in een woord hem tracht bespottelijk te maken; handelingen die ik meer dan eens zag gebeuren op publieke plaatsen en koffiëhuzen.

Die plaatsen daarom te vermijden, gaat niet altijd en ik vermeen dat men om zich als man tegen zulke handelwijzen te vrijwaren, niet anders kan doen dan met de sabel in de vuist te toonen, dat men dergelijke beledigingen niet ongestraft laat. Ik geloof dat dezelfde persoon een tweede maal zich niet meer aan een dergelijk feit zal durven schuldig maken.

De heer THOMSON. Ik geloof, dat na de moraliteitsbeginselen, welke ik zoo even ontwikkeld heb, het voor het geachte auditorium overbodig mag heeten op de vraag van den heer van Meurs nader in te gaan.

De heer van Lilaar wil ik alleen nog dit zeggen, dat hij blijkbaar niet begrepen heeft, welk onderscheid ik tusschen innerlijke en uiterlijke eer gemaakt heb.

De ware eer is de achting, die ik mezelf toedraag en die kan toch onmogelijk door eene handeling van buiten worden aangetast.

De heer DE VLAMING. Een kort woord slechts, Mijnh. de Voorzitter met het oog op onzen beschikbaren tijd.

Met zeer veel belangstelling werd door mij de gedachten-

gang van den heer Thomson gevolgd. Zeker is het dat wanneer moeilijke quaestiën als de onderwerpelijke aan de orde komen, bezadigdheid bij iedereen op den voorgrond moet staan. Het wil mij toeschijnen dat de heer T. zich bij zijn beschouwingen te veel op een idealistisch standpunt stelt. Konden wij allen den weg inslaan, door hem ons gewezen, wij zouden als het model voor den vredelievenden staatsburger kunnen dienen. Ik twijfel echter, gelet op het menschelijk karakter, of dit wel bereikbaar zal zijn. Daarom heb ik mijnerzijds gemeend, mij tot het meer practisch terrein te moeten bepalen en heb ik mij de vraag gesteld: Hoe kan men langs logischen weg de quaestie het best oplossen! Berusting in het innerlijk gevoel, zooals de heer T. zich die denkt, zal mijns inziens op den duur onmogelijk blijken.

Wat zou volgens het door mij ontworpen stelsel moeten geschieden, in het geval door den heer Lilaar geposeerd? Ontvangt hij van een collega een slag in 't aangezicht, een feit van zoo ernstigen aard, dat men misschien beter deed een eenvoudiger belediging tot grondslag te nemen, dan zou hij van het gebeurde onmiddellijk moeten kennisgeven aan den Eereraad. Deze zal onmiddellijk een nauwgezet onderzoek instellen; blijkt het dat de belediger het onrecht geheel aan zijne zijde heeft en hij tegen elk begrip van eer en fatsoen handelde, dan zal, indien geen lichtere correctie wordt opgelegd, in laatste instantie de Raad van Onderzoek zich uitspreken en zal zelfs ontslag uit den dienst kunnen volgen. Mocht het blijken dat de heer Van Lilaar den belediger had geprovoceerd, dan zou de Eereraad hem de verplichting opleggen, nog bovendien zijn verontschuldigungen aan te bieden. In elk geval zal de Eereraad nimmer een duel gelasten en in 99 van de 100 gevallen zou de tusschenkomst van den raad elke verdere verwickeling hebben voorkomen.

Mocht, indien een burger in de zaak is betrokken, de uitspraak van den Raad de quaestie niet tot ieders bevrediging kunnen oplossen, dan blijft dit college slechts over er met nadruk op te wijzen dat de wet het duel aan ieder staatsburger en dus ook den officier verbiedt en de overtreders der bepalingen in gelijke mate worden gestraft.

Ik beken dat daarmede het duel niet geheel is uitgesloten, en ik zou het met den heer T. toejuichen wanneer het steeds geheel achterwege kon blijven, doch ik herhaal, dat is een ideaal. Laat ons toch de werkelijkheid voor oogen houden! Elke zaak moet op zichzelf worden beschouwd, daarvoor is een grondig onderzoek noodig. Ook de heer T. is blijkbaar niet afkeurig van een beroep op de kameraden, doch hij wil door de achterdeur bereiken, waartoe ik door de voordeur wil binnengaan. Mijn wensch is dat het oordeel worde uitgesproken door kameraden, doch in den vorm van een *eereraad door de officieren zelf* gekozen.

Omtrent de beteekenis van het verhoogd eergevoel, kan verschil van gevoelen bestaan. Door mij wordt het niet zoozeer als een *voorrecht* dan wel als een *plicht* beschouwd. De militair kan zich daarop slechts binnen zekere grenzen verhoovaardigen; allen zijn solidair daaraan onderworpen.

Hoezeer ik met den heer T. zou wenschen te kunnen zeggen, schaf het duel af! Ik kan dat niet. Machtspreuken zijn daartoe onvoldoende. Terecht schrijft Mr. Roest van Limburg: Schaf het duel af en gij zult moord in de plaats stellen! of wel: Schaf het duel af, doch schaf dan ook tevens het eergevoel af! Deze uitdrukkingen vertegenwoordigen ook mijn gevoelen en daarom moet ik mijn conclusie handhaven.

De VOORZITTER. Wanneer thans niemand meer het woord wenscht te voeren, dan zij het mij veroorloofd met een enkel woord den indruk weer te geven, dien ik bij het gesprokene heb gekregen.

In het algemeen ben ik meer ingenomen met de denkbeelden van den heer De Vlaming dan met die van den heer Thomsou, ofschoon ik erken, dat laatstgenoemde met veel warmte en zeggingskracht zijne zienswijze heeft verdedigd.

Doch hij heeft zich m. i. te veel op het idealistisch en godsdienstig zedelijkheidsgebied geplaatst, een gebied waaromtrent bij verschillende menschen de meest uiteenlopende beginselen bestaan. Daarentegen heeft de heer De Vlaming zich meer op practisch terrein bewogen.

De heer T. keurt het duel zonder voorbehoud af, omdat het eene verbreking van den rechtsvrede en een uiting van eigen richting is, maar dit is, dunkt mij, zeer natuurlijk, wanneer het aangedane beledigingen geldt, waarop door de heeren Van Lilaar en Van Meurs gedoeld wordt en welke door den rechter *niet*, of onbeduidend gering, gestraft worden. Ik zou daar nog bij kunnen voegen, de gevallen waarin men zich gedrongen gevoelt, zijne beledigde eer als echtgenoot, broeder of vader te wreken.

Gelukkig komen in Nederland de tweegechten vrij zeldzaam voor, nithoofde van onzen bezadigden volksaard en dan nog is in de meeste gevallen de zucht om wraak te nemen daaraan tamelijk vreemd. Veelal is het een welbegrepen gevoel van eigenbelang, dat den beledigde — vooral wanneer hij officier is -- drijft om een tweegevecht te eischen, daar in den regel elk man van karakter, zelfs al is hij in béginsel nog zoo vredelievend, de kansen van verwonding en strafvervolging verkiest, boven de zekerheid van gedurende zijn geheele verdere leven met geringachting te worden aangezien in de kringen waarin hij verkeert. Hij is dus wel verplicht door een duel zijn uiterlijke eer te handhaven, niet alléén voor zichzelf, maar als hij gehuwd is ook voor zijn vrouw en voor zijne zonen.

Dit moge nu een vooroordeel worden genoemd, maar vooroordeelen, die eenige eeuwen oud zijn, worden zoo maar niet uit den weg geruimd door apodictische afkeuring van enkelen, zelfs al geschiedt die afkeuring op logisch beredeneerde en met geestdrift voorgedragen gronden.

Ja, M. H., het duel is in sommige gevallen onvermijdelijk en zal nooit geheel verdwijnen, evenmin als ooit de algemeene wereldvrede zal aanbreken. Het tweegevecht is zoo oud als de wereld: Kaïn en Abel waren de eerste duellisten, gevolgd door David en Goliath en talloze anderen, door alle eeuwen heen, tot op onzen tijd. De meest ernstige geschriften en boetpredikatiën daartegen, bedreigingen met excommunicatie door Pauselijke conciliën, de zwaarste strafbepalingen (tot doodstraf toe) zijn niet in staat geweest, het duel in Europa uit te roeien, en dat het in Engeland betrekkelijk weinig plaats heeft,

kan ik alleen toeschrijven aan den kalmen, weinig opvliegenden aard van het volk. Doch men hoort aldaar, evenals in Noord-Amerika, daarentegen dikwijls van bokspartijen, soms met doodelijken afloop en van het z.g. Amerikaansche duel, waarbij de beide partijen loten, wie van hen binnen een bepaald getal dagen een eind aan zijn leven zal maken, of wel een andere manier, waarbij het gevecht plaats heeft met twee pistolen, waarvan het eene met scherp en het andere met los kruit geladen is, terwijl door het lot die pistolen aan partijen worden toegewezen. Dergelijke barbaarsche en andere nog wreedaardiger afwijkingen zijn bij ons gelukkig nog weinig of niet doorgedrongen, en ik geloof dat het gewone, fatsoenlijk geregelde duel verreweg verkieselijk is, vooral wanneer vooraf een cereeraad of commissie, of getuigen die hun plicht begrijpen, hun uiterste pogingen in het werk stellen, om de partijen te verzoenen, waardoor de meeste duels zullen voorkomen worden.

Ik heb heden avond hooren beweren, dat het tweegevecht immoreel en onrechtvaardig zou zijn. Het eerste is eene godsdienstige gevoelsopvatting, waarover niet te twisten valt; het tweede acht ik volkomen waar, wanneer daarmede althans bedoeld wordt, de hardheid voor den beledigde, dat hij behalve de hem aangedane belediging, nog eens de kans belooft om gewond en zelfs gedood te worden, terwijl de belediger wellicht vrij kan loopen!

Bovendien zijn beide partijen strafrechterlijk vervolgbaar, en dat dan toch, in weerwil van al die kwade kansen, nog nu en dan duels bij ons plaats hebben, is wel een bewijs, dat de noodzakelijkheid daarvan in sommige gevallen dringend gevoeld wordt.

Die strafrechterlijke vervolging was vooral in vroegeren tijd bij ons geen kleinigheid, daar het duel — als zoodanig in de wet niet bekend — beschouwd werd als gewone moedwillige doodslag, waarmede het toch eigenlijk niet te vergelijken is. Ik juich daarom toe de menschkundige, alhoewel strenge, bepalingen daaromtrent vastgesteld in ons nieuw Wetboek van Strafrecht van 1886, waarbij het tweegevecht als een op zich zelf staand delict in een afzonderlijken titel uitvoerig wordt behan-

deld en naar gelang van omstandigheden op verschillende wijzen wordt strafbaar gesteld. Aangezien het Militaire Wetboek het duel niet kent, zoo moet de militaire rechter bij voorkomende gevallen onder militairen, de bepalingen van het gewone Wetboek van Strafrecht toepassen.

Het is mijne bedoeling niet, M. H., om het duel onvoorwaardelijk in bescherming te nemen; hoe zeldzamer het plaats heeft, hoe beter, want er is in wettelijken en in zedelijken zin veel tegen te zeggen en filosofisch beschouwd is het, wanneer het kleinigheden betreft, zelfs absurd; maar van practische zijde is er toch ook veel vóór aan te voeren en ik sta niet alléén met die opvatting. De beroemde Duitsche geschiedschrijver von Treitschke zegt: »*das Duell ist das wientbehrlichste letzte Nothmittel gegen die Verwilderung der Gesellschaft.*» De ook hier te lande zoo welbekende militaire schrijver, de Pruisische Luit.-Generaal von Bogulawski, noemt het »*eine Form geregelter Selbsthilfe auf einem Gebiete, wo der Rechtsschutz versagt*», 1) en de beroemde Fransche staatsman en geleerde, de bezadigde Guizot laat zich volgenderwijze er over uit:

»C'est une chose bonne, morale et salubre, qu'il y ait une »juridiction pour tous les cas, et ils sont nombreux, que les »juridictions ordinaires n'atteignent pas. On peut être un gueux, »un infâme, le dernier des misérables, et rester néanmoins hors »des atteintes du code. Une infinité d'insultes, de tyrannies et »d'oppressions intolérables et odieuses se commettraient tous »les jours à la face des magistrats, s'il n'y avait pas, partout »où se trouve un homme de coeur, une justice appréciatrice de »ces cas, justice qui se lève tout à coup en face de l'insolent »et du calomniateur, une épée ou un pistolet à la main. Cette »justice redoutée maintient l'urbanité des relations et des con- »venances sociales, sans compter qu'elle sauvegarde la partie la »plus inviolable et la plus sainte de l'honneur des familles.»

Hiermede M. H., besluit ik hetgeen ik had te zeggen, tot toelichting mijner daar zoo even betuigde ingenomenheid, met

1) In zijn geschrift getiteld „Die Ehre und das Duell“. Berlin 1896.

de hoofdstrekking der voordracht van den heer de Vlaming, die mij vooral ook daarom toelachte, omdat ik vermeen, dat zijn wensch tot het instellen van Raden van Eer, ten gevolge zou hebben, dat duels nog zeldzamer zouden worden dan thans.

En nu betuig ik namens u allen, onzen dank aan den geachten spreker, voor zijn onderhoudende voordracht en aan al de heeren die aan het debat deelnamen, en verklaar ik deze vergadering gesloten.

De Secretaris,

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.

BIJLAGE I.

Verzoekschrift en boshikking naar aanleiding van een duel.

17 Jan. 1637.

Ontleend uit de familiepapieren van den Kapitein Brandt aan het Ministerie
- van Oorlog, mij welwillend ter beschikking gesteld.

Zijne Excellentie gesien hebbende d'inhondt deser requeste ende daerop gehadt hebbende het advis van den Crijchsraecht deser Vereenigde Nederlanden, heeft om sekere goede consideratiën, hem daertoe mouverende, willen prefereren gratie voor rigeur van Justitie, ende den suppliant den nederslag hierinne geroert vergeven ende quijt gescholden, vergeeft ende schelt quijt midts desen met allen boeten ende amendes, corporele ende criminele daerinne hij ter cause van dien mach zijn gevallen, stellende hem oversnlex wederomme tot soo goeden name ende fame, als hij voor de toecomste deses faictz geweest is. Ende consenterende wij daer beneffens dat hij in dienst van dese Landen sal mogen begeven midts dat hij suppliant gehouden blijft met de naeste bloedvrunden van den nedergeslagen te

Aan

*Zijne Excellentie den Prince
van Orangiën, etc.*

Geeft in aller onderdanicheyt te kennen Gijsbert van Lauscroone Lientenant van de Comp^{te} van Capⁿ de Swart, hoe dat hij suppliant op den 5^e der voorleden maent Julio met eenen Elias Struijs gereformeerde Lientenant onder het regiment van den Heere Collonel Waerdenburch benevens den vendrig Sael is gegaen naer het quartier van Zijne Genade Graeff Wilhelm van Nassau, al waerden voornoemden Sael naer eenige quade ende injurieuse woorden hem suppliant eerst provoceerde ende daernaer forceerde tot gevecht, waerop zij handtgemeen geworden zijnde, heeft hij suppliant van den voorsz. Sael eerst ontfangen twee dangerense wonden, ende daernaec denselven in lijff ende

versoenen, bij soo verre tselve noch nijet en is geschiet, Ende dese bij den Advocaat fiscael van den voorsz. Crijchsrade naer behooren te doen registreren, ordonnerende oversulex den Provoost Generael ende allen anderen officieren ende Justicieren die dese soude mogen aangaen den voorsz. suppliant ter cause van den voorsz. neder-slach verder nijet te molesteren ofte beswaeren, maer hem dese gratie van hoochgemelte Sijne Excellentie rustelick en de volcomentlich te doen ende laeten genijeten.

Actum in 's-Gravenhage den 17ⁿ Januarii XVII^c ses ende dertig.

(onleesb. handteekening)
(verm. F. HENDRIK)

Ter ordonnantie van S. Exc^{le}
(onleesbare handteekening)

(Op de rugzijde staat :)

Het pardon op den rugge van dese staande is bij mij onderschreven geregistreert op den XXIII Januari 1636.

(get.) L. DE SILLE.

levensdefensie eene wonde geinfligeert daervan hij tot zijn suppliants hartgrondich leetwesen, drie dagen daernac deser werelt is comen te overlijden. Ende alsoo den voorsz. manslach is geschiet, int verweeren van zijns suppliants lijff ende leven, gelijk Uwe Princelijke Excellentie nijt de bijgevoechde Informatiën gansch dudelijck salt connen zien. Soo keert hij suppliant hem daerover tot Uwe Princelijke Excellentie versoukende gansch onderdanichlijk dat het Uwe Princelijke Excellentie believe preferende gratie voor rigeur van Justitie, hem suppliant den voorsz. manslach genadelijk te pardonneren.

't welck doende etc.

(niet geteckend)

INTERROGATORIEN.

Omme daerbij aff te vragen den persoon van Elias Struijs gereformeerde Lieutenant, onder 't regiment van den heere Collo- nel Waerdenburch ten versoeck ende requisitie van Sr. Gijsbert van Lanscroom, Lieutenant van de Comp^e van Capt de Swart alle 't gene hiernaec is gespeci- ficceerd.

antwoort Jae.

Eerstelijk oft niet waer is, dat op den 5e der voorleden maent Julij nieuwe stijl, hij requirant met hem gerequireerde versel- schapt zijnde met den vendrich Sael is gegaen naer het quartier van Zijne Genade Graeff Wil- helm van Nassau?

antwoort Jae.

Ende oft niet onder wege zijnde den voorn. Sael met In- juricuse ende quade woorden heeft geblameert den persoon van Isr. Willem van Zuylen mede Capⁿ gereformceert onder den voornoemden heer Collonel, waerop den requirant sonde ge- antwoort hebben met billicke ende goede woorden, dat het onbehoorlijk was dat men een persoon in zijn affwesen alsoo deformceerde, bijvoegende soo men ijetwess op hem suijlen te seggen hadde datmen sulcx in zijn presentie behoorde te doen?

Off mede de voornoemde Sael niet daerop geantwoort heeft: wilt ghij hem verdedigen soo houde Ick U voor den man, ende den requirant replicerende zijde dat hij daermede niet te dogen hadde?

antwoort Jae.

Ende off niet den gemelten Sael voorders heeft geitereert, seggende hadde Ick U daerbijten Ick soude U wat anders seggen waerop den requirant antwoorde tegens den voorsz. Sael oft hij mejnde, dat het hem aen zijn couragie soude manqueren?

antwoort Jae.

Ende off den voorsz. Sael daerop niet en heeft den requirant bij den arm gevadt ende getrocken, zeggende: com gaet met mijn bujten 't quartier, sonder sulex ruchtbaer te maecken ende diergelijcke woorden in substantie, waerdoor den requirant genoodzaakt ende gedwongen is geweest met hem te gaan?

antwoort Jae.

Bujten comende ende handts-gemeen werdende, oft niet waer en is, dat de voornoemde Sael den voorsz. requirant erstelijck heeft geïnfligert cene wonde in 't aengesicht met een steek in zijn been, die oversulex, om

zijn lijff te defenderen hem mede te weer heeft gestelt ontfangende daerover hij Sacl eene quetsure, sulcx dat tot zijn requirants overgroot leetwesen hij drie dagen daernae deser werelt is comen te overlijden?

Ende voorders wat den gerequireerde meer in dese saecke heeft te verclaeren. weet meer niet als de voorsz. pointen te verclaeren.

(Lager stond geschreven).

Dat dese Informatien ende nijtlekken ofte bekentenisse, op huijden ondergeschreven date int bijwesen der ondergeteckende heeren Cap^m als getuijgen, van mij als der Heeren Collonel Waerdenburchs regiment ordinaire auditeur alsoo ingetogen ende hoe hiernevens bijgeset is van de Deponenten, de Interrogatorien 'tsamenlijk onder presentatie van eede, de pure lautere waarheijt, niemant tot lief ofte leet, te sagen met eede bevesticht geworden attesteren wij hieronder gesz. met onse eijgene handschriften. Gedaen in 't Veltleger voor Schenkenschans op de Oude wael dezen 23^{en} Septembris 1635.

(get.) WILHELM VON HOXELE (?)

(get.) FRANSOYS VAN HIMBIJE (?)

(get.) JOANN HEINRIC à TRAUNSDORFF
auditor m.

BIJLAGE 2.

Placaat tegens de duellen en krakeelen, van officieren en soldaten op de Provincie Frieslandt gerepartiteerd, van den 19^{den} Juli 1686.

Henrick Casimyr, bij der gratie Godes Furst toe Nassauw, Grave toe Catzenellenbogen, Vyanden, Dietz ende Spiegelberg, Heere tot Bijlsteyn, Baron toe Liesveld, Erf-Stadhouder ende Capitain-Generael van Frieslandt; midtsgaders de Gedeputeerde Staten van deselve Provintie: allen dengenen die desen jegenwoordigen sullen sien ofte hooren lesen, salut; doen te weten;

Alsoo wij tot ons grootd leedtwesen dagelycks vernemen, dat onder de officieren en soldaten, op deze Provincie gerepartieert, niettegenstaende de ordonnantiën op de discipline militair gemaeckt, en de speciale placcaten van den lande tegens de Duëllen geëmancert, deselve nochtans dagelycks in swaugh gaen, waerdoor niet alleen vele doodslagen en moorderyen ontstaen, maer oock de Justitie gevilipendeert ende Godts toorne over den lande ontstoocken wordt; waeromme willende in so grooten quaedt ernstelyck voorsien, ende 't selve (sooveel in ons is) 't eenemaal voorkomen, soo hebben wy, ingevolge van de resolutie en authorisatie van de Edele Mogende Staten onse Principalen de dato den 17 July jongstleden, sonder hierdoor eenig-sins te revoceren, veelmin annulleren de voorschreeven ordonnantiën nochte placcaten tegens de Duëllen geëmancert, maer laten deselve in haer volkomen kracht en vigeur, geordonneert ende gestatneert, gelyck wy ordonneeren ende statuieren by desen:

I.

Eerstelyck: dat voortaan alle hooge ende lage officieren, ende generallyck alle den volcke van oorloge, als oock alle degene, die sich in dese Provintie sullen bevinden ofte alhier in garnisoen liggen en cenige militaire functiën bedienen, sullen

leven in onderlinge liefde, vrede en eendracht. midtsgaders aan yder na syn qualiteyt, digniteyt ende rangh, geven het respect ende gehoorsaemheyt, dewelke sy luyden aan deselve schuldigh syn; ende soo eenigh subalterne het respect tegens hooger officier eenighsints quame te verliesen, begeeren wij, dat tegens deselve sonder eenige conniventie geprocedeert sal werden na exigentie van saccken.

II.

Ende of het hyten ons vermoeden gebeurde, dat niettegenstaende deese ordonnantie, eenigh Officier, Ruyter ofte Soldact, sich in dese Provintie onthoudende, een ander quam te injuriëren, 't sy met woorden of met werken, soo is onsen expressen wil ende begeerte, dat den gelaedcerden sich aenstonts sonder eenigh uytstel sal adresseren aen de Justitie militair, aldaer de voorschreven injuriën te kennen geven ende recht daerover versoecken; declarerende wel expresselyck dat wy hetselve sullen houden voor een effect van de gehoorsaemheyt, die sy ons schuldigh syn, ende dat hetselve conform is, niet alleen met het devoir van een goed Christen, maer oock met de oprechte maximen van de ware eer ende kloeckmoedigheyt; ordonneren diensvolgens aan de Justitie militair, den gelaedcerden nae de gelegentheyt van de injuriën soodanige satisfactie ende aventagense reparatie te doen erlangen, als bevonden sal worden te behooren, en dat daerenhoven den injuriant naer exigentie van saecken sal werden gestraft, hetsy met gevangnisse, bannissement, geldboete of corporele straffen; in dier voegen, dat soo yemandt een ander met scheltwoorden quam te injuriëren, hem noemende fielt, scholm of yet anders ofte yemandt heeten liegen, dat deselve voor eenige maenden in de gevangnisse sal geset werden, en daernaer aen den gelaedcerden publycque reparatie ende satisfactie sal doen op syn knyën, ende soo hy een officier is, syn gage verliesen den tydt van syn gevangnisse, ten profyt van den armen, en werden de bezorgers der armen by desen geauthoriseert, deselve booten in te vorderen, ende de schryvers gelast deselve te betalen.

Ten tweeden: dat degeene, die een ander met de handt of vuyst slaet, een jaer sal in de gevangnisse sitten, ende daer naer aen den gelaedeerden honorable satisfactie geven op syn kuyen, en sich in staet en postuyre stellen, om gelyck tractement te ontvangen, ofte dat hy voor inhayl sal worden verklaert, ende vervallen van sync charge, soo hij eenige heeft, of oock wel gebannen worden voor altoos, of voor een tydt, naer exigentie van saken.

Ten derden: dat degeene die een ander met een stock slaet twee jaren in de gevangnisse sal sitten, ende van de scherp-rechter mede met een stockslag publycquelyck gedreygd worden, midtsgaders inhayl verklaert ende voor eenwig gebannen.

Ten vierden: dat de geene die een ander gedreygd sal hebben met een soufflet, ofte met slagen in syn praesentie of in syn afwesen, ende daervan ten volle sal overtuyghd syn, zoodanige satisfactie sal doen, alsof hij gesouffleteerd of geslagen hadde.

Ende om dat een prompte Justitie veel disordre beletten kan, soo worden de rechters, te weten 't kryghsgerechte, mitsgaders alle hooge ende lage officieren, in de kryghsrade sullende worden geconvoceert, geordonneert de saecken sommierlyck te termineren binnen den tydt van drie ofte vier weecken, ende uytterlyck binnen ses, op poene van drie maenden gage te verliezen van hare bedieningen, ten profyte van den armen; ende worden de versorgers der armen bij descu geauthoriscert, deselve boeten in te vorderen, ende de schrijvers gelast deselve te betalen.

Ende in cas de gelaedeerde differeerde of nalatig ware, de voorgeschreven injuriën, indien hy deselve ter harte heeft genomen, te kennen te geven; soo begeeren wy, dat hy selfs met soodanigen poene sal worden gestraft, als die geene hadde gemeriteert, die hem geïnjuriëert hadde.

III.

Verklaren wij verders, dat geen offensie, hoedanigh die sonde mogen wesen, de cere van diegene, die geoffenseert is, in eenigen deele kroncken sal, maar crimineel maecken degeene, die de offensie gedaen heeft; ende soo yemandt daerover aen den be-

leedighden eenige reproche gave, 't sy in syn bywesen ofte in syn absentie, soo sal hy daerover strafbaer syn, gelyck of hy deselve injuriën self hadde aengedaen, ende dat volgens teneur van de bovenstaande articulen.

IV.

Ende om dese onse intentie noch tot beter effect te brengen soo hebben wy alle de gemelte Officieren, Ruyteren ende Soldaten, ende generalyck alle degeene, die sich in dese provincie onthouden, wel specialyck willen bevelen, dat of gebeurde, dat sy luyden by eenige injuriën, 't sy verbale of reële praesent mogen syn, ende die hebben aangehoort, of dat deselve tot hare kennisse mochten komen, hetsy weynich tydts of lange nadat deselve syn voorgevallen, sy luyden deselve gehouden sullen syn, aanstonts daernaer aen de militaire justitie bekennt te maecten, op poene, dat den officier of soldaet, die daervan in gebreecke blijft, als fauteur van de voorschreven injuriën sal worden gestraft met soodanigen poene, als die geene, die de voorschreven injuriën heeft geperpetreert, verdient hadde.

Ende opdat de gecoffenseerde of verongelyckte te geruster mag wesen, dat aen hem behoorlycke reparatie ende satisfactie sal worden gegeven, en bygevolge voor hem niet overblyvende de minste reden of praetext, om selfs die te soecken of sich te vengeren: soo hebben wy ten overvloed wel willen verklaren ende belooven, dat wij nimmermeer ons door eenighe voorspraek of consideratie sullen laten bewegen, om aen yemandt wie het oock sy, toe te staen of vergunnen remissie of pardon van de reparatie en de satisfactie, tot dewelcke hy krachtens dese ordonnantie mochte syn gehouden ende worden gecondemneert.

V.

Ende of wel, niettegenstaande de goede sorge, die wy door 't geene voorschreeven is, dragen voor de eere ende reputatie van de officieren, ruyteren ende soldaten, ende generalyck voor alle degene, die sich in dese provincie bevinden, yemand van deselve, contraricerende onse voorschreven ordres, sich gelacdeerd

vindende, syn partye quame te provoceeren om met hem te vechten; soo verklaren wy by dese, denselven provocant vervallen te syn van oyt eenige satisfactie van syn geledene injuriën te genieten, ende dat den voorschreven provocant daerenboven sal worden verklaert inhabyl ende vervallen van alle syne charges, ampten of digniteyten, soo hy eenige heeft; midsgaders in syne goederen gemulcteert na rate van syne middelen, confisquerende een tiende part, of een sesde part van syne goederen, ende uysterlyck een derde part naer exigentie van saecken.

VI.

Welcke straffe mede onderworpen sal syn diegene, dewelcke eenige boodtschap, billet of cartel van wegens den provocant aanneemt; doch by aldien diegeene, die in duel geroepen wordt, syn klachten daerover doet aen den rechter, soo sal hem gepardouneerd worden de injurie, die hij den appellant hadde aengedaen, maer soo de rechters het van yemandt anders vernemen, soo sal degeene die uitgeesicht wordt, soowel als appellant gestraft worden.

VII.

Van gelycken diegeene, dewelcke eenige boodtschap, billet of cartel van den geprovoecerden voor een ander sal hebben gebracht, alsmede soodanige, dewelcke belooft of toegeseyt sullen hebben, onder de naem van secondes of getuygen, het duel of gevecht by te wonen of te assisteeren, ende oock alle die geweten hebben, dat een duel voorhanden was, ende 't selve niet aenstonds ende sooras hetselve tot hare kennisse gekomen sal syn, en sullen te kennen gegeven hebben, met deselve poene gestraft worden; en soo yemandt een billet of cartel door een lacquay of knecht sal hebben gesonden, soo sal soodanige cartel-drager of boodtschap brenger door de scherprechter gegeeselt worden: welverstaende soo hy geweten heeft dat het een cartel was.

VIII.

Ende of het gebeurde, dat echter de partyen ter gedestineerde plaetse ten voorschreven sine quamen, ende haer geweer tegens malkanderen trocken, soo willen ende begeeren wy dat soodanige personen, alwaer 't dat geene van die beyde gequetst ofte dootgeschoten of gesteecken wierden, sonder eenige genade met de doot sullen worden gestraft ende alle hare goederen geconfisqueert, met welke straffe mede gestraft sullen worden de secondes of getuygen dewelke by het voorschreven duël sullen hebben geadsisteert.

IX.

Ende by aldien een van de voorschreven partyen, secondes of getuygen, of alle beyde (dat Godt verhoede) in duël dootgesteecken of geschoten mochte worden, of van de quetsuren daer bekomen naderhand mogten komen te overlijden: soo ordonneeren wy, dat desselfs doode ligchaem of ligchamen voor soeckeren tijdt, ter arbitrage van den rechter, publyekquelyk ter plaatse daer men gewoon is criminele justitie te doen aen een galge sal of sullen worden opgehangen, en syne of hare goederen geconfisqueerd, ende dat diegene, dewelke de voorschreven dootslaghen sullen hebben geperpetreert; 't sy dat sy hyden provocanten of geprovoocerden syn, sonder eenige genade met de doot sullen gestraft worden en hare goederen geconfisqueert.

X.

Ende alsoo dickwils gebeurt, om te ontgaen de straffen, dewelke tegens de duëllen sijn gestatueert, dat vele personen occasie soecken, om malkanderen te rencontreren, ende daer door te bedecken hare gepraemiteerde dessèynen om tegens den anderen te vechten; soo begeeren wy, dat, by aldien degene, dewelke praetenderen geinjuriëert te syn of eenige offensie geleden te hebben, en 't selve aen de justitie militair niet en

sullen hebben aengegeven, 't sy één tegens één, of met een gelyck getal van secondes of getnygen, ende met gelycke wapenen van wedersyden, soodanigen gevecht sal worden gehouden voor een duel, onde de overtreders van dien gestraft met deselve straffen, deweleke hiervoren tegen de duellisten syn gestatueerd.

XI.

Ende nademael eenighe militaire personen dickmaels questien of krackceelen krygende in dese provincie, met den anderen souden kunnen overeenkomen, om byten deselve te vechten, meynende, daerdoor haer welverdiende straffe te eviteren, soo ordonneren wy wei expresselyck dat soodanige persoonen met deselve straffen sullen worden gestraft, alsof hetselve alhier was voorgevallen.

Ende opdat niemand hieraf eenige ignorantie en praetendere, soo willen wy, dat desen alomme, so ten platten lande als in de steden, sal worden gepubliceert ende geaffigeert, daer men gewoon is publicatie en affixie te doen, ende aen yder Collonel ofte Hooft-officier eenige exemplaren toegezonden, om met trompet en tromslag aen alle officieren, ruyteren en soldaten deesen te doen bekend te maecken.

Aldus gedaen en gearresteert den 19 July 1686.

(geparapheerd) FR. DE SWART,
(onderstond)

Ter ordonnantie van haar Ed. Mog.
(geteekend) H. VAN WYCKEL.

BIJLAGE 3.

Verordening omtrent de Eeregerechten in het Duitse leger,
van 2 Mei 1874.

1. Het Eerogerecht.

Doel. Volgens § 1 der Verordening is het doel: »het bewaren van de gemeenschappelijke eer van het geheel en van zijn leden.» De werkzaamheid strekt zich uit tot hen, wier gedrag niet overeenstemt met de als juist erkende begrippen van eergevoel of met de verhoudingen van den officiersstand. *Beschermend* treden de eeregerechten op voor die officieren, wier eer ongegrond wordt verdacht en aan wien geen andere weg tot zuivering openstaat.

Competentie. Het eeregerecht beoordeelt alle handelingen, welke niet bij de wetten strafbaar zijnde, toch strijdig zijn met de eer van den officiersstand.

Zaken, die disciplinair of strafrechterlijk kunnen en moeten worden afgedaan, vallen althans aanvankelijk buiten de beoordeeling van de eeregerechten. Komen daarbij handelingen aan het licht, die gemis aan eergevoel verraden, dan kan later nog een eeregerechtelijk onderzoek worden bevolen. Deze opvatting is geenszins in strijd met het rechtsbeginsel, dat niemand voor eenzelfde feit tweemaal mag worden gestraft. Het object van een gerechtelijke uitspraak is geheel verschillend van dat van het eeregerecht. De overtreding van een positieve strafbepaling is nooit strafbaar voor het eeregerecht, daarentegen valt de schending van een eerevoorschrift buiten de bevoegdheid van den militairen rechter. 1)

In de Verordening van 20 Juli 1843 werd een serie van handelingen opgenoemd, die aanleiding konden geven tot een eeregerechtelijk onderzoek, zooals: gebrek aan besluitvaardigheid, voortgezet of in het algemeen een zoodanige wijze van

1) W. L. Solms. Ober-Auditeur und Geheimer Justizrath. Die Ehrengerichte der Offiziere im Deutschen Heere. Berlin 1892. Pag. 10.

schulden maken, waaraan ongepast gedrag of benadeeling van de eer van den officiersstand verbonden is; een voor den officier, met het oog op zijn oorlogsbestemming niet passende of wel een zoodanige leefwijze, die voor de eer van het geheel door een verkeerde keuze in den omgang nadeelig worden kan; gebrek aan stilzwijgendheid over dienstaaengelegenheden; neiging tot spel en drank, wanneer waarschuwingen of disciplinaire straffen zonder gevolg zijn gebleven, of wanneer daaruit openbare ergernis is ontstaan; ongepast gedrag op publieke plaatsen; voortdurende gebrekkige vervulling van de dienstverplichtingen; herhaald en voorbedacht overtreden van de verplichtingen van den stand. Wijselijk heeft men deze voorbeelden in de nieuwe Verordening weggelaten. In het oog verdient te worden gehouden, dat zoowel handelingen *in* als *buiten* den dienst aan het eeregerechtig onderzoek kunnen worden onderworpen.

Aan de *eeregerechten* zijn onderworpen:

1°, alle actieve officieren;

2°, alle reserve- en landweerofficieren, alsmede zij die onder voorbehoud van dienstverplichting van den actieven dienst zijn ontheven;

3°, de officieren à la suite van het leger;

4°, de met pensioen ter beschikking gestelden, alsmede de officieren die eervol zijn ontslagen, met vergunning de militaire uniform te blijven dragen.

Samenstelling der eeregerechten.

De eeregerechten worden verdeeld:

1°. Eeregerechten over kapiteins en luitenants: zij worden door het gezamenlijke officierskorps van een regiment, zelfstandig bataljon of afdeeling gevormd; en

2°. Eeregerechten voor hoofdofficieren. In het territoir van elk Armeekorps wordt jaarlijks een eeregerecht samengesteld, bestaande uit 1 generaal en 9 hoofdofficieren, 3 kolonels, 3 luit.-kolonels en 3 majoors. De generaal wordt door den Commandant van het Armeekorps aangewezen; de overige leden benevens voor elk hunner een plaatsvervangend lid, worden met meerderheid van stemmen gekozen door de binnen het territoir van het Armeekorps resideerende hoofdofficieren.

Moet over de handelingen van een generaal worden geoordeeld, dan worden afzonderlijke bevelen gegeven.

2. De Eereraad.

Bij elk eeregerecht wordt een *eereraad* gevormd. Deze moet, onder de leiding van den voorzitter van het eeregerecht, de zaken onderzoeken. Het oudste lid is voorzitter van den raad.

De eereraad van een eeregerecht voor subalterne officieren bestaat uit 1 kapitein, 1 eersten- en 1 tweeden luitenant. De leden worden telken jare met meerderheid van stemmen zoodanig verkozen, dat al de hoofd- en verdere officieren van het korps stemmen over den tweeden luitenant, terwijl voor de verkiezing van de andere leden, de tweede luitnants, of wel de tweede- en eerste luitnants afvallen.

De plaatsvervangende leden worden op gelijke wijze verkozen.

De eereraad bij een eeregerecht voor hoofdofficieren bestaat uit 1 kolonel, 1 luit.-kolonel en 1 majoor. De leden worden door en uit het eeregerecht gekozen.

Ieder officier heeft het recht handelingen of tekortkomingen van een ander officier van het Duitsche leger of de marine, welke de eer benadeelen of in gevaar brengen, ter kennis te brengen van den eereraad of van den onmiddellijken superieur van den verdachte. De eereraad is verplicht om, zoodra hem handelingen bekend worden, die de eer van een officier kunnen schaden of in verdenking brengen, daarvan aan den Korpscommandant te rapporteeren. Deze beslist, na den raad gehoord te hebben, of en op welke wijze de zaak verder zal worden vervolgd.

Vordert, naar zijn oordeel, de zaak de uitspraak van het eeregerecht, dan vraagt hij de beslissing van de autoriteit, die gerechtigd is de bijeenkomst van het eeregerecht te bevelen. Voor kapiteins en luitnants berust dit recht voor de inf. en cav. bij den Divisiecommandant, voor de jagers, de artillerie, de pionniers en den trein bij den Commandeerenden Generaal. Voor hoofdofficieren, onverschillig van welk wapen, bij den Commandeerenden Generaal in het territoir van het Armeekorps.

Voor regiments-commandanten moet de beslissing van den Keizer worden gevraagd.

3. Behandeling der zaak. Verdediging. Uitspraak.

De Korpscommandant is voor de leiding verantwoordelijk. Van hem ontvangt de eereraad, bij wien het onderzoek berust, de noodige directiën.

Het onderzoek is geheim en wordt in geschrifte gebracht; het moet onder zorgvuldige vermindering van elke uitbreiding, tot de geïncrimineerde feiten beperkt blijven. De Korpscommandant beveelt het oproepen van beklagde en getuigen op voordracht van den raad. Duitsche officieren, als getuigen gehoord, worden niet beëdigd, zij verzekeren de waarheid hunner getuigenis met een beroep op eer en plicht. Is de beëdiging van andere getuigen noodig, dan geschiedt deze steeds door tusschenkomst van militaire of burgerrechters. Zoolang de zaak niet geëindigd is, mag slechts de beschuldigde of diens verdediger, doch steeds in tegenwoordigheid van een lid van den eereraad, inzage nemen van de acten van het eeregerecht. Eerst na het eindigen der zaak *kan* de mededeeling der acten, doch slechts met toestemming van de autoriteit, die de bijeenroeping van het eeregerecht beval, geschieden.

Bij het sluiten van het onderzoek wordt den beklagde aangezegd dat en op welke wijze hij zich kan verdedigen. Het is hem geoorloofd een schriftelijke verdediging in te dienen en bovendien voor het verzamelde eeregerecht mondeling de verdediging te herhalen of aan te vullen. Ook kan hij zich door een ander officier, die echter geen lageren rang mag bekleeden, schriftelijk doen verdedigen. Voor de indiening van een schriftelijke verdediging wordt een termijn van 8 dagen toegestaan, die slechts met toestemming van den Korpscommandant mag worden verlengd.

Daarna wordt tot de bijeenroeping van het eeregerecht overgegaan. Bij een inf. of art. regiment, hetwelk in verschillende deelen is gesplitst, wordt garnizoensgewijze zitting gehouden. Aanklager, getuigen, bloedverwanten en verdediger worden

uitgesloten. De leden worden in kennis gesteld met den uitslag van het onderzoek en met alle daarop betrekking hebbende bescheiden.

Zij worden niet beëdigd; alvorens hun stem uit te brengen, zullen zij in handen van den voorzitter de verklaring afleggen, dat zij zullen stemmen als mannen van eer, zonder hartstocht, naar plicht en geweten, met overweging van alle bijzonderheden op het onderwerpelijk geval van toepassing. De acten van den eereraad worden in haar geheel voorgelezen, hieraan sluit zich de verdediging aan; de beklagde verlaat daarop de vergadering. De nu volgende beraadslaging wordt door den voorzitter geleid, de leden hebben daarbij het recht onderling over de zaak van gedachten te wisselen.

Tot het doen van een geldige uitspraak wordt de deelneming vereischt van minstens 9 stemhebbende leden, den voorzitter hierin begrepen.

Elk lid van het eeregerecht stemt mondeling bij den eereraad, nadat deze, te beginnen met het jongste lid, het eerst heeft gestemd. De Korpscommandant stemt het laatst. De uitspraak volgt met meerderheid van stemmen. Wordt niet door meer dan de helft gelijkloidend gestemd, dan geldt de regel, dat dogeen, die het meerdere wil, ook voor het naastbijkomende mindere is. Bij staking van stemmen beslist de voorzitter.

Het oordeel kan luiden:

1°, onbevoegdverklaring, wanneer het geval zich niet eigent tot een eeregerechtelijke uitspraak, of wel een ander eeregerecht competent is;

2°, voortzetting van het onderzoek;

3°, vrijspraak;

4°, schuldigverklaring aan het in gevaar brengen der eer van den officiersstand, gepaard — indien men den beklagde niet onwaardig keurt om officier te blijven — met waarschuwing;

5°, schuldigverklaring aan schending der eer van den officiersstand met ontslag uit den dienst (verlies van dienstbetrekking);

6°, idem onder verzwarende omstandigheden, met verwijdering uit den officiersstand (verlies van dienstbetrekking en van den officierstitel).

{ De uitslag van de stemming wordt den Keizer medegedeeld, onder overlegging van alle acten en bescheiden. De leden van het eeregerecht zijn ook tegenover den beklaagde tot geheimhouding verplicht. Schending van dit geheim wordt als schending van de eer van den officiersstand aangemerkt.

{ Zoodra de Keizer een beslissing heeft genomen, wordt deze te gelijk met de uitspraak van het eeregerecht aan den beklaagde bekend gemaakt. Aan het eeregerecht wordt mededeeling gedaan van de beslissing van Z. M.

BIJLAGE 4.

H. M. G. Arrest van 4 Aug. 1893.

Vice-president: Mr. M. C. PEPERS. Leden: VAN DER MEER en Mr. KRÄMER
MACK, Mr. PEERBOOM VOLLER en VISSER.

De advocaat-fiscaal voor de Zee- en Landmacht in N.-I.
r. o. appellant tegen F. W. G. C. L. STEUP, geappelleerde.

Het H. M. G.

Gezien het vonnis van eenen daartoe benoemden Krijgsraad te *Banljermassin* tegen den in hoofde dezès genoemden beklagde geweest op den 13 Maart en uitgesproken op den 17 Mei 1893, waarbij hij is schuldig verklaard aan »het moedwillig en met voorbedachten rade toebrenge van een kwetsuur, geen ziekte of onbekwaamheid tot persoonlijken arbeid van meer dan 20 dagen tengevolge gehad hebbende, onder aanmerkelijk verzachtende omstandigheden» en over zulks veroordeeld tot de straf van f10 boete, bij waubetaling te vervangen door één dag militaire detentie, en met verwijzing van hem wijders in de kosten en misen der justitie, zoomede in die van den processe;

Gelezen den namens den app. r. o. op den 24 Juli 1893 gedienden eisch in appèl, waarbij wordt geconcludeerd, dat het Hof met ontvangst van het appèl, zal verbeteren het vonnis, waarvan appèl, den bekl. zal schuldig verklaren aan: »het met voorbedachten rade toebrenge van een kwetsuur, eene onbekwaamheid tot persoonlijken arbeid van meer dan 20 dagen tengevolge gehad hebbende onder verzachtende omstandigheden,» hem over zulks zal veroordeelen tot de straf van 6 maanden gevangenis en in de kosten der appellatoire instantie;

Nog gelezen de namens den geappelleerde op den 26 Juni 1893 gediende schriftuur van antwoord in appèl, waarbij wordt geconcludeerd met verwerping van het appèl, tot bekrachtiging van het vonnis a quo en verwijzing van den lande in de kosten en misen der appellatoire instantie;

Gezien de verdere stukken van den processe, zoo ter eerste instantie, als in appèl gediend;

Overwegende dat de app. r.o. naar aanleiding van 's Hofs resolutie van 28 April 1893 n° 23 waarbij de advocaat-fiscaal voor de Z.- en L.macht in N.-I. gemachtigd werd van het tegen den bekl. gewezen vonnis in het belang van de Hooge overheid te provoceeren aan den Hove, te bekwamer tijd heeft gediend van eisch in appél;

O. dat de Krijgsraad terecht, op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis vermeld, als wettig bewezen heeft aangenomen, dat de bekl. thans geappelleerde op 23 Januari te Bandjermassin een tweegevecht heeft gehouden met den Off. v. gezondheid der marine F. H. BOIRE en dat daarbij de laatstgenoemde door den bekl. is verwond;

O. dat de Krijgsraad den bekl., thans geappelleerde te dier zake heeft schuldig verklaard aan »het moedwillig en met voorbedachten rade toebrengen van een kwetsuur, geen ziekte of onbekwaamheid tot persoonlijken arbeid van meer dan 20 dagen ten gevolge gehad hebbende, onder aanmerkelijk verzachtende omstandigheden» en heeft veroordeeld tot de straf van f10 geldboete, bij wanbetaling te vervangen door één dag militaire detentie;

O. dat dit door den bekl. thans geapp. bedreven feit echter niet bij de wet met straf wordt bedreigd;

O. dat het toch zoowel historisch als blijkens het onderscheid, hetwelk dat Wetboek zelf tusschen die handelingen maakt, vaststaat, dat de wetgever van den C. P. in geenen deele meer op het, ook te zijner tijde al lang verouderd, strafrechtelijk standpunt stond, waarbij het misdadige van eenig feit alleen naar het materiëel effect werd beoordeeld, zonder met de bedoeling van den dader en de omstandigheden, waaronder het is geschied, rekening te houden, zoodat b.v. dezelfde zoen of bloedprijis voor de nederlaag of verwonding van een mensch verschuldigd werd, onverschillig of die door moedwil of onwillig was te weeg gebracht;

dat nu aan zulk een nederlaag of verwonding in een tweegevecht begaan, door de volksopvatting, bepaaldelijk ook in Frankrijk, immers een gansch ander karakter is toegekend, dan aan dezelfde handelingen op andere wijze geschiedende en

zulks op grond, zoowel van de bedoeling van den dader, welke toch meereendeels slechts beoogt dat te doen, wat de zeden van den maatschappelijken kring, waarin hij leeft, hem als plicht voorschrijven en daarom dan ook geenszins noodzakelijk op zulke lichamelijke laesie is gericht, als van de omstandigheden, waarmede eventueel die laesie tot stand komt, namelijk ten gevolge eener opzettelijke medewerking van den gelaedeerde »naar vaste regelen en onder nauwkenrig toezicht op de observatie dier regelen, waarbij zelfs door het zorgen voor geneeskundige hulp al het mogelijke wordt gedaan om te voorkomen, dat door de eventuele laesie meer dan het volstrekt noodzakelijk lichamenteel nadeel wordt toegebracht»; omstandigheden, grootendeels zoo nauw aan die handeling verbonden, dat eene iets belangrijke afwijking daarvan haar geheel het vermeld exceptioneel karakter doet verliezen en haar dan met een gewone gewelddadigheid doet gelijkstellen; welke mitsdien ontegenzeggelijk werkelijke elementen in strafrechtelijken zin die handeling vormen, en door den strafwetgever dus ook niet dan door de wetenschap van het strafrecht geweld aan te doen, kunnen worden ter zijde gesteld;

dat om die reden dan ook in den regel, zoowel in de oude als in de hedendaagsche strafwetgevingen het duel als een zelfstandig misdrijf is erkend; dat bepaaldelijk ook in de oude Fransche wetgeving vóór 1791 die opvatting heerschte, waarin toch die handeling niet als een gewelddadigheid tegen personen, maar als een misdrijf tegen den Koning d. i. tegen den Staat werd beschouwd en op dien grond met zware straffen werd bedreigd;

dat nu nergens blijkt, dat de wetgever van den C. P. eene andere zienswijze zou zijn toegedaan geweest en dat alzoo onder de vermelde gegevens wetenschappelijk ook niet kan worden aangenomen, dat alsdan, daar toch eene opvatting als zelfstandig misdrijf ook noodzakelijk eene zelfstandige handeling daarvan in het Wetboek zoude moeten medebrengen, het feit dat bij dat Wetboek tegen het duel geen straf is bedreigd geen andere opvatting toelaat, dan dat hij die handelingen niet meer met straf heeft willen bedreigen, evenzeer als

die bedoeling steeds wordt erkend in het feit, dat bij dat wetboek van verschillende oncerbare handelingen vroeger met zeer zware straffen bedreigd, tenzij dan voor zoover zij de publieke eerbaarheid aanranden, geen melding meer wordt gemaakt:

O. dat deze opvatting nog wordt gesteuud, zoowel door de geschiedenis der wording als door het feit, dat de rechtspraak van het Fransche Hof v. Cassatie tot in 1837 toe immer heeft aangenomen, dat het duel bij den genoemden Code niet met straf is bedreigd en toch de juristen, welke dit Hof gedurende den eersten tijd der werking van dien Code samenstelden, als tijdgenooten van de wording van dat Wetboek wel geacht moeten worden met de strekking daarvan ten volle bekend te zijn geweest;

dat derhalve een ernstige studie der wet tot geene andere conclusie kan leiden, dan dat het tweegevecht naar den C. P. niet strafbaar is, en dat alsdan hetzelfde geldt voor de N.-I. Wetb. v. Strafrecht, welke toch slechts bewerkingen voor N.-I. zijn van dien Code;

O. dat nu Art. 20 der Algemeene bepalingen van wetgeving den rechter nitdrukkelyk voorschryft volgens de wet recht te spreken en hem verbiedt bij zijne rechtspraak ten deze de innerlijke waarde of billijkheid der wet te beoordeelen, dat hij hierdoor ten strengste gebonden is aan datgene, wat zijn wetenschappelijke studie der wet hem als den daarin uitgedrukten wil des wetgevers doet kennen, en eed en plicht hem dus niet toelaten de bewoordingen der wet in eenigen anderen zin uit te leggen en toe te passen, hoe nuttig hem dit ook voorkome;

dat dit echter zou geschieden, waar de rechter, met miskenning van het feit, dat de wetgever blykbaar het tweegevecht als een zelfstandig feit heeft beschouwd en straffeloos heeft willen laten, op verwonding en doodslag daaruit voortvloeiende, uit hun strafrechtelyk verband gerukt, de bepalingen der wet op zulke handelingen, buiten het tweegevecht begaan, zou toepassen;

O. dat alzoo de bekl., thans geapp van het hem ten laste gelegde feit behoort te worden vrijgesproken:

Gelet op art. 50 van 's Hof Prov. Instr.

Rechtdoende

In naam en vanwege de Koningin :

Ontvangt het appèl ;

Vernietigt het vonnis, waarvan appèl ;

Spreekt den bekl., thans geapp., vrij van het hem ten laste
gelegde ;

Verwijst den Staat in de kosten en misen der Justitie, mits-
gaders in die van den processe in beide instantiën gevallen.

Indisch Weekblad v. h. recht, n° 1597.

BIJLAGE 5.

Order van Keizer Wilhelm II van 1 Januari 1897.

Ik wil dat duels mijner officieren meer dan tot nu toe worden voorkomen. De aanleiding is dikwerf van zoo luttelen aard (privaatoneenigheid en belediging) dat een minnelijke schikking zonder nadeel voor de eer van den stand mogelijk is.

De officier moet het als een onrecht erkennen, om de eer van een ander aan te tasten. Heeft hij hiertegen in overijling of opgewondenheid gezondigd, dan handelt hij ridderlijk, wanneer hij niet aan zijn ongelijk vasthoudt, doch tot een minnelijke schikking de hand reikt. Evenmin moet hij, die een krenking of belediging heeft ondervonden, weigerachtig zijn om de ter verzoening geboden hand aan te nemen, wanneer de eer van den stand en de goede zeden dit toelaten.

Het is derhalve Mijn wil, dat de Eereraad onmiddellijk tot de oplossing van eerehandelingen zal medewerken. Hij zal zich van dezen plicht moeten kwijten met het streven om naar zijn geweten een vredelievende oplossing te verkrijgen.

T'en einde hiertoe den weg te banen, bepaal Ik, in aanvulling der invoeringsorder van de Verordening voor de Eeregerechten van het Pruisische leger van 2 Mei 1874 het volgende :

I.

Bij privaatoneenigheden en beledigingen tusschen officieren, zijn de betrokken personen verplicht om, wanneer de moeielijkheden niet al dadelijk op vredelievenden weg overeenkomstig de eischen van den stand uit den weg geruimd kunnen worden, met weglating van alle andere stappen, daarvan onmiddellijk aan den Eereraad kennis te geven.

II.

De Eereraad zal onder de leiding van den Commandant, de zaak zonder verwijl door mondelinge of schriftelijke onderhandelingen ophelderen en naar gelang van de informatiën, alsmede na het hooren van de delinquenten, schriftelijk, of

- 1°, een voorstel tot verzoening doen ;
- 2°, verklaren, dat hij zich naar den stand der zaken, buiten staat ziet een vergelijk voor te stellen en dat veeleer een eeregerechtelijk onderzoek noodzakelijk is ; of
- 3°, vaststellen dat de eer der betrokken personen niet is aangetast en er derhalve geen grond bestaat tot een vergelijk, noch tot een eeregerechtelijk onderzoek.

Het vergelijk zal zich over wijze en tijdstip van de uitvoering nitspreken.

Naar den aard van het geval moet in het bijzonder worden vastgesteld of de uitvoering, behalve voor Commandant en Eereraad, tegenover getuigen, of wel schriftelijk zal plaats vinden. Naar een vergelijk moet zooveel mogelijk worden gestreefd, wanneer de eer van den stand dit slechts eenigszins toelaat.

III.

Het besluit van den Eereraad vordert de schriftelijke bekrachtiging van den Commandant.

Bij de Eeregerechten van landweer-rayons, waarvan de Commandant niet den rang bekleedt van Regimentscommandant, volgt de bekrachtiging, door den Brigadecommandant, aan wien de verhandelingen en het besluit van den Eereraad met het advies van den Commandant van het landweer-rayon moeten worden voorgelegd.

De tot bekrachtiging gerechtigde is bevoegd :

- 1°, het voorstel tot vergelijk te wijzigen ;
- 2°, in de gevallen II. 2 en 3 zijnerzijds een voorstel tot vergelijk schriftelijk op te stellen ;
- 3°, het voorstel tot vergelijk of de vaststelling sub II. 3, niet te bekrachtigen en zijnerzijds de verklaring ad II. 2, af te geven.

IV.

De betrokken personen kunnen tegen het vergelijk of de vaststelling ad II. 3, binnen 3 dagen in appél komen. De superieuren zullen hierop van advies dienen en Mijn beslissing vragen.

V.

Door de uitvoering van het voorstel tot vergelijk of de vaststelling ad II. 3, is de quaestie tusschen de betrokken personen, als ook tegenover het officierskorps volkomen opgelost.

Hierdoor is intusschen niet uitgesloten, het eeregerechtig onderzoek te laten volgen, voorzover een der deelhebbers daartoe aanleiding heeft gegeven.

VI.

Wordt het voorstel tot vergelijk niet opgesteld, of de verklaring ad II. 3, niet afgegeven, dan zal onverwijld overeenkomstig § 27 der Verordening van Mei 1874 worden gehandeld. Hetzelfde zal geschieden, wanneer het opgemaakte vergelijksvoorstel niet wordt uitgevoerd.

VII.

Omtrent een officier die :

onder voorbijgang van den Eereraad ;

of voor de eindbeslissing of het besluit van den Eereraad :

of met verzaking van het opgemaakte vergelijk of de vaststelling ad II. 3 ;

of voor Mijn beslissing op de eeregerechtigke uitspraak,

een ander officier tot tweegevecht uitdaagt, of een uitdaging aanneemt, zal Mij onmiddellijk worden bericht.

VIII.

Is een der betrokken personen een generaal, dan blijft het besluit van den Commandant en de medeleden van den Eereraad aan Mijn beslissing onderworpen.

Is een der betrokken personen een hoofdofficier, dan is de Eereraad van het Eeregerecht voor Hoofdofficieren competent.

IX.

Geraakt een officier met een aan de Eergerichten niet onderworpen officier of met een burger gewikkeld in een eerezaak, dan is hij, indien niet langs minnelijken weg en overeenkomstig de eischen van den stand een schikking mogelijk is, eveneens tot onmiddellijk bericht aan den Eereraad verplicht. Deze zal ook hier, onder leiding van den Commandant, naar verzoening streven.

Nenes Palais, 1 Jan. 1897.

WILHELM.

BEILAGE 6.

Voorschriften voor de Eereraden in het Oostenrijksche leger,
van 27 November 1884.

De laatste voorschriften voor de Eereraden in het Oostenrijksche leger dateeren van 27 Nov. 1884, (1) daarmede werden de bepalingen van 29 Maart en 13 April 1871 ingetrokken. Met vermindering van de benaming *Eeregerecht*, wordt in Oostenrijk gesproken van *Eereraad*; in den aanhef van het voorschrift wordt echter het doel onder nagenoeg gelijklopende bewoordingen als voor het Duitsche leger omschreven. Handhaving van de gemeenschappelijke eer van den officiersstand in het algemeen en die van ieder officier in het bijzonder, staat op den voorgrond.

Aan den Eereraad zijn onderworpen :

a, alle generaals, hoofd- en subalterne officieren van het leger en de marine, zonder onderscheid, of zij in actieven dienst zijn, tot de reserve of de gepensionneerden behooren of zich buiten dienst bevinden ;

b, de cadetten van het actieve leger en de reserve en de nonactieve zee cadetten.

Na een voorafgaand strafrechterlijk onderzoek, dat niet door een tot cassatie luidend vonnis is geëindigd, kan door den Eereraad alsnog een onderzoek tegen de hiervoren genoemde personen worden ingesteld, wanneer tegen den beklagde, ook al werd het onderzoek gestaakt of het niet-schuldig uitgesproken, nog redenen tot verdenking overblijven, waardoor op hem een met zijn militaire positie onverenigbare smet kleeft.

Onderscheiding en samenstelling der Eereraden.

Men onderscheidt drie soorten van *Eereraden*, en wel die voor *subalterne officieren*, *hoofdofficieren* en *generaals*. De eerste worden gevormd bij de Divisiën (Truppen-Divisionen), de

1) Zie Verordnungsblatt für das K. K. Heer. 1884 pag. 259 e. v.

tweede in het militair territoriaal-commando; die voor generaals wordt door bemiddeling van het Ministerie van Oorlog samengesteld.

De werkzaamheid is drieledig en omvat: *a. de voorloopige instructie* (Vorverhandlung); *b. het eigenlijk onderzoek* (Untersuchungs Verfahren); *c. de eindbehandeling* (Schlussverhandlung und Beschlussfassung. De eerste wordt ingesteld door een commissie (Ehrenrätlichen Ausschuss) in zekeren zin te vergelijken met officieren-commissarissen. Op grond van de resultaten dezer voorloopige instructie wordt door de hiertoe bijeengeroepen *Officiers-vergadering* beslist of al dan niet het eigenlijk onderzoek, sub 2 genoemd, zal volgen. Dit onderzoek wordt eveneens door de voormelde commissie geleid. Eerst voor de eindbehandeling sub 3, wordt de *Eereraad* bijeengeroepen.

Iedereen is gerechtigd handelingen of tekortkomingen van een aan den Eereraad onderworpen persoon, waardoor de eer van den stand in gevaar wordt gebracht of geschonden, te rapporteeren aan den Commandant onder wien de beschuldigde ressorteert. Voor zoover deze daartoe niet zelf gerechtigd is, geeft hij van de klacht kennis aan de autoriteit die tot het instellen van het sub 1 vermeld onderzoek is aangewezen. Een dergelijk onderzoek kan ook door een aan den Eereraad onderworpen persoon, zelf worden aangevraagd.

Iedere Eereraad is samengesteld uit 9 leden. Het naar rang en leeftijd oudste lid is voorzitter. De *Eereraad voor subalterne officieren* bestaat uit: een kolonel als voorzitter, twee hoofd-officieren van lageren rang, vier kapiteins en twee luitenants.

Een onderzoekingscommissie wordt bij ieder zelfstandig onderdeel (regiment, jagerbataljon, artillerie- of treinafdeeling) aangewezen en bestaat uit een voorzitter, hoofdofficier of kapitein, met 3 leden. Leden en plaatsvervangende leden worden door het officierskorps uit zijn midden gekozen, voor den tijd van één jaar. De aftredenden zijn herkiesbaar; weigering is verboden. Moet de eereraad worden gevormd, dan nemen in de eerste plaats zitting de vier leden van de commissie, terwijl de Divisiecommandant, zoodra de stukken in zijn handen zijn ge-

steld, voor elk zelfstandig geval een kolonel als voorzitter en een tweeden hoofdofficier als lid aanwijst en de bijvoeging van de drie gekozen kapiteins als medeleden van den Eereraad beveelt.

De *Eereraad voor hoofdofficieren* bestaat uit een luitenant-veldmaarschalk als voorzitter, twee generaals-majoor, twee kolonels, twee hoofdofficieren van lageren rang en twee kapiteins. Moet tegen een hoofdofficier een onderzoek worden ingesteld, dan gelast het militair commando een generaal-majoor, door de onder zijn bevel staande hoofdofficieren uit hun midden een kolonel en twee hoofdofficieren van lageren rang als leden en een overste of majoor als reserve, voor de onderzoekingscommissie te doen kiezen. Besluiten de vereenigde hoofdofficieren (*Stabs-officiers-Versammlung*) tot voortzetting van het onderzoek, dan zullen zij al dadelijk uit hun midden alsnog een kolonel als lid en een als plaatsvervanger kiezen. Na sluiting van dit onderzoek wijst het militair commando een tweeden generaal-majoor aan en noodigt twee troepenkorpsen, die een permanente commissie voor subalterne officieren bezitten, om den kapitein of zijn plaatsvervanger ter beschikking van de hoofdofficieren te stellen. Deze vier nieuwe leden vormen met de commissie onder praesidium van een door het militair commando aan te wijzen luitenant-veldmaarschalk den Eereraad voor een hoofdofficier.

De *Eereraad voor generaals* bestaat uit een veldmaarschalk als voorzitter, zes generaals en twee kolonels. Zij wordt eveneens voor elk zelfstandig geval samengesteld. Zoodra de Minister termen vindt tot het instellen van een voorloopig onderzoek tegen een generaal, gelast hij het in Weenen garnizoen houdend troepen-commando, door de actieve generaals, drie generaals-majoor en een plaatsvervanger te doen kiezen. Deze vormen onder praesidium van een door den Minister aan te wijzen luitenant-veldmaarschalk, de commissie voor den eereraad voor generaals.

Besluit de vereeniging van generaals tot het voortzetten van het onderzoek, dan kiest zij onmiddellijk uit haar midden drie luitenaants veldmaarschalk, twee als lid en een als reserve voor

den Eereraad. Na het eindigen van dit tweede onderzoek worden de in Weenen garnizoen houdende actieve kolonels door het korpscommando tot een vergadering bijeengeroepen, om uit hun midden eveneens twee leden en een plaatsvervanger voor den Eereraad te kiezen.

Behandeling der zaak. Verdediging. Uitspraak.

a. De voorloopige instructie (Vorverhandlung) kan worden bevolen door de regiments-, bataljons- en afdeelingcommandanten, voor zooveel betreft de onder hen dienende subalterne officieren; door de korpscommandanten voor de hoofdofficieren, door het Ministerie van Oorlog voor de generaux. In geval van twijfel omtrent de bevoegdheid, beslist de Minister. Wordt geen voorafgaand onderzoek toegestaan, dan heeft iedereen, die zich daardoor bezwaard gevoeld, recht op hooger beroep. De voorzitter van de onderzoekingscommissie draagt zorg, dat de onderwerpelijke zaak in zoover wordt toegelicht als noodig is om te kunnen beoordeelen of het onderzoek met het oog op de eer van den stand of van het individu verdient te worden voortgezet. Ieder militair is verplicht aan de commissie de verlangde inlichtingen te geven. De beklagde moet zichzelf verantwoorden. Op grond van de verkregen inlichtingen besluit de commissie of de behandeling zal worden voortgezet dan wel de eer volkomen ongeschonden is. Wordt dit laatste met algemeene stemmen genomen, dan wordt dit gerapporteerd aan den Commandant, die het onderzoek heeft bevolen. Deze zal, wanneer hij met de commissie van hetzelfde gevoelen is, de belanghebbende alsmede het officierskorps met de beslissing in kennis stellen. Tegen deze beslissing kan alleen dan bij den Minister worden geappelleerd, wanneer het verzoek van een officier om een onderzoek ten opzichte van eigen handelingen in te stellen, wordt afgewezen.

Stelt de commissie daarentegen de behandeling door den Eereraad voor, of acht ook slechts één lid van de commissie, of de Commandant een beslissing door de officiersvergadering wenschelijk, dan zal deze — wanneer het althans geen strafzaak

betreft — worden bijeengeroepen. Dit laatste zal altijd geschieden na een strafrechtelijk onderzoek in den geest als in den aanhef wordt vermeld.

De *officiersvergadering* bestaat, wanneer omtrent een subaltern officier of cadet moet worden besloten, uit de gezamenlijke bij den staf of in de onmiddellijke nabijheid garnizoenhoudende Hoofd- en subalterne officieren van het onderdeel, welks commissie de inlichtingen heeft ingewonnen. De Commandant van het korps is voorzitter. Om te kunnen besluiten moet de vergadering, behalve den voorzitter, minstens 12 leden tellen. Wanneer dit aantal niet beschikbaar is, moet de Commandant zich tot de naastbij gelegerde afdeelingen wenden.

De hoofdofficiersvergadering, wier bijeenkomst door den Militairen Commandant wordt bevolen, bestaat uit de actieve hoofd-officiëren van een bepaald garnizoen of een bepaalde afdeeling (Brigade, Divisie) onder praesidium van den met de leiding van het onderzoek belasten generaal.

Moet omtrent een generaal worden besloten, dan roept de Minister van Oorlog door middel van het Korpscommando te Weenen, de generaalsvergadering bijeen, bestaande uit alle ter plaatse aanwezige actieve generaals. De beide laatsten moeten ten minste 8 leden tellen, om een besluit te kunnen nemen.

De beschuldigde wordt intijds met de bijeenkomst in kennis gesteld: hij kan persoonlijk verschijnen of wel een schriftelijke verdediging indienen. De voorzitter belast een lid van de onderzoekingscommissie, met de mededeeling der zaak en der verkregen gegevens. Nadere inlichtingen, desgevraagd worden door dit lid of door den beklagde verstrekt. Buiten de tegenwoordigheid van den laatste worden de beraadslagingen gevoerd. Iedereen kan vrij uit zijn meening kenbaar maken. Luidt het oordeel van minstens twee derde der stemmen, dat geen verder onderzoek zal worden ingesteld, dan blijft dit achterwege, in het tegengestelde geval wordt daartoe besloten. Ieder lid stemt schriftelijk, op een door den voorzitter van de commissie af te geven stembiljet en ondertekend met naam en rang. De voorzitter der bijeenkomst stemt niet mede. Van het verhandelde

wordt een protokol geredigeerd en daaraan worden de stembriefjes gehecht.

Luidt de beslissing der vergadering, dat geen verder onderzoek zal worden ingesteld, dan is de zaak afgedaan. Is tot een voortgezet onderzoek besloten, dan wordt de commissie daarmede belast, aan den Minister kennis gegeven, terwijl de beschuldigde, wanneer hij actief dient, tijdelijk daaruit wordt ontheven.

b. Het eigenlijk onderzoek (Untersuchungs-Verfahren) begint met de mededeeling aan den beschuldigde door den voorzitter der commissie, dat het onderzoek tegen hem is geopend, gelijktijdig wordt hij opgeroepen om op een bepaalden dag te verschijnen, onder opmerking dat zijn wegblijven de voortzetting van het onderzoek en de beslissing van den Eereraad niet zal beletten en een schriftelijke verantwoording niet kan worden toegelaten.

Mocht de beschuldigde de onbevoegdheid van den Eereraad beweren, hetgeen al dadelijk moet geschieden, dan beslist de commissie, onder toevoeging — voor subalterne officieren — van den generaal of hoofdofficier, voorzitter der officiersvergadering. Voor hoofdofficieren of generaals beslist in dit geval het Ministerie van Oorlog.

De commissie zal de zaak nauwgezet en onpartijdig onderzoeken, de getuigen hooren en aan den beklagde gelegenheid geven zijn verdediging voor te dragen. Van alles wordt nauwgezet aantekening gehouden. Getuigen, officier zijnde, verzekeren de juistheid hunner verklaring op eer en plicht. Zijn burgergetuigen weigerachtig om te verschijnen, dan wordt de hulp van de burgerautoriteiten ingeroepen.

Hij, die om een behandeling zijner zaak voor een Eereraad te vermijden, zijn ontslag wil nemen, moet het desbetreffende verzoek indienen, alvorens hem de oproeping van de commissie, is ter hand gesteld. Wordt het te rechter tijd ingediende verzoek ingewilligd, dan vervalt het onderzoek.

Acht de voorzitter het onderzoek voldongen, dan wordt door de commissie een voordracht aan den Eereraad opgemaakt. Bestaat er geen volkomen overeenstemming, dan zal het be-

trokken lid schriftelijk zijn afwijkende meening aan de voordracht toevoegen. Het is een eereplicht der leden, om alles geheim te houden. Alle stukken worden opgezonden aan de autoriteit, die tot de samenstelling van den Eereraad gerechtigd is. De Divisie-Commandant, de Korps (militaire) Commandant of wel de Minister van Oorlog wijst nu den voorzitter aan en zendt aan hem de verzamelde bescheiden.

c. De *eindbehandeling* (Schlussverhandlung und Beschlussfassung). De voorzitter van den Eereraad neemt nauwgezet kennis van de hem toegezonden stukken. Oordeelt hij het onderzoek onvolledig, dan zendt hij de acten zoodra mogelijk terug aan den voorzitter der commissie. Van hem gaat verder de oproeping uit zoowel aan de leden als aan den beklagde. Deze laatste kan persoonlijk verschijnen of een verdediger zenden; ook zonder zijn verschijning, gaat de behandeling door. Het is den beklagde toegestaan om zich door zijn verdediger te doen begeleiden; een verdediging in geschrifte wordt eveneens aangenomen en in den Eereraad voorgelezen. Tusschen de convocatie en de vergadering moet minstens een tijdruimte van 8 dagen zijn gelegen.

De verdediger moet steeds een actief dienend officier zijn, behoorende tot het zelfde wapen of dienstvak van den beklagde, minstens met dezen van gelijken rang zijn en in ieder geval den rang van kapitein bekleeden. Hij moet te voren de schriftelijke toestemming van zijn Korpscommandant overleggen.

De voorzitter opent de vergadering, met de herinnering om naar eer en plicht te beraden en te oordeelen. De beschuldigde (verdediger) is tegenwoordig.

De gewichtigste processtukken worden voorgelezen. Ieder lid is gerechtigd inlichtingen te vragen. De beklagde kan omtrent de stukken, zoowel als omtrent de voordracht der commissie, alles in het midden brengen, wat hem, binnen de grenzen der betamelijkheid, te zijner rechtvaardiging of verontschuldiging wenschelijk voorkomt. Hij onderteekent ten slotte zijn ten geschrifte gestelde opgaven en verlaat de vergadering.

De voorzitter leidt de nu volgende discussie en vestigt de aandacht op de hoofdzaken. Het woord mag alleen tot hem

worden gericht. Ten slotte wordt tot stemming overgegaan. *Aan een bewijsleer is de Eereraad niet gebonden.* Ieder lid stemt schriftelijk en teekent het stembiljet met naam en rang. Het besluit wordt met meerderheid van stemmen genomen. Het bepaalt zich tot de vraag of de beklaagde zijn positie al dan niet kan behouden, wanneer de Eereraad een gevolg is van een strafrechterlijk vonnis, of van een strafrechterlijke vrij-spraak. In alle andere gevallen wordt de beklaagde: of 1°, vrijgesproken van de beschuldiging, de eer van den stand te hebben bezoodeld; 2°, hem ten laste gelegd het feit, zich in strijd met de eer te hebben gedragen, doch niet in die mate dat ontslag moet volgen; 3°, zijn ontslag noodzakelijk geacht.

In het laatste geval volgt dit ontslag in elk geval. Gepensionneerden, die hun militair karakter verliezen, behouden hun pensioen; eventueele verhooging voor invaliditeit wordt echter niet meer uitbetaald. In het tweede geval wordt onafhankelijk van een eventueele disciplinaire straf, een *waarschuwing* gegeven, die slechts met bewilliging van den Minister op voordracht van de meerderen, buiten werking kan worden gesteld. Zoolang de waarschuwing van kracht blijft, wordt de betrokken persoon voor bevordering voorbijgegaan.

Een tweede waarschuwing wordt, wanneer de eerste nog van kracht is, door ontslag gevolgd.

De voorzitter van den Eereraad zal zoodra mogelijk alle bescheiden ter hand stellen aan de autoriteit, die den Eereraad samenstelde. Ingeval van vrij-spraak, wordt de vrijgesprokene al dadelijk tot diensthervatting toegelaten. In de andere gevallen worden de stukken langs den ambtelijken weg naar den Minister opgezonden; ieder autoriteit is verplicht de stukken in te zien, en is gerechtigd daarbij zijn opmerkingen te voegen.

BEJLAGE 7.

Decreet van 29 Juni 1878 betreffende de Raden van Onderzoek in het Fransche Leger. 1)

De eerste voorschriften omtrent de raden van onderzoek in Frankrijk dateeren van 21 Mei 1836. De Ordonnance van dien datum werd vervangen door het Decreet van 29 Juni 1878, organisant de nouveau le fonctionnement et la composition des conseils d'enquête.

Iedereen, die meent door een officier te zijn beledigd of verongelijkt, kan tegen hem een klacht indienen. Ieder officier, onverschillig den rang, dien hij bekleedt, is verplicht de klacht, die in zijne handen wordt gesteld, langs den hierarchieken weg op te zenden aan den Minister van Oorlog. De klacht wordt vergezeld van een rapport van den Korpscommandant of van een door hem aangewezen hoofdofficier. Klachten tegen korpscommandanten gericht, worden door den Brigadegeneraal behandeld.

De Minister van Oorlog, alleen, heeft het recht een officier te brengen voor een raad van onderzoek; hij mag van dit recht gebruik maken ook zonder dat een klacht bij hem is ingekomen.

Ieder officier, die op non-activiteit is gebleven gedurende drie jaar wordt door den Minister voor een raad van onderzoek gebracht. Hierbij verdient te worden opgemerkt dat in het Fransche leger onder de straffen voor begane fouten is opgenomen het stellen op non-activiteit. Oordeelt een korpscommandant dat een officier wegens wangedrag, of wegens tekortkomingen in dienst of onbekwaamheid niet in activiteit kan worden gehandhaafd, dan maakt hij een klacht op, die in handen wordt gesteld van den Minister en waarop naar aanleiding van diens voordracht door den President der Republiek wordt beslist.

Wordt een onderzoek door den Minister bevolen, dan zendt

1) Beaugé. Manuel de législation, d'administration etc. 9me Edition Paris 1892. Journal militaire officiel, partie réglementaire pag. 369.

hij de vereischte bescheiden aan den Commandeerenden Generaal van het Legerkorps.

De raden van onderzoek zijn drieledig en wel: 1°, die voor een *regiment*, *bataljon* of *eskadron*, voor zoover betreft de subalterne officieren dezer onderdeelen; 2°, die voor het *région van een legerkorps* voor de hoofdofficieren en de overige niet onder 1 behoorende subalterne officieren, en 3°, *de speciale raden voor de generaals*. Iedere raad is samengesteld uit 5 leden, die gekozen worden uit de actieve officieren, van hooger grad of van ouderen dienstdijd, als de beklagde. De president en de leden van de raden onder 1 genoemd, worden aangewezen door den Divisiecommandant; die onder 2 door den Commandant van het Legerkorps, die der speciale raden door den Minister van Oorlog. Met uitzondering van den president worden de leden bij toerbeurt gecommandeerd.

Naarmate van den rang bestaan de raden voor een 2den luitenant uit: een brigadegeneraal als voorzitter, 1 kolonel of luitenantkolonel, 1 majoor of 1 chef van een bataljon of eskadron, 1 kapitein, 1 tweeden luitenant, als leden; voor een kapitein: uit de drie voorgaanden benevens 2 kapiteins; voor een kolonel: uit 1 divisiegeneraal, 2 brigadegeneraals en 2 kolonels, enz. Ten minste 2 der leden moeten behooren tot het wapen of het dienstvak van den beklagde.

Zoodra de raad is vergaderd, wordt in tegenwoordigheid van den beklagde voorlezing gedaan van de verschillende stukken en tot het verhoor der getuigen overgegaan. Den beklagde wordt gelegenheid gegeven zijn opmerkingen mede te deelen. Is het onderzoek geëindigd, dan zal de beklagde zich verwijderen en wordt tot stemming overgegaan. De president stelt naarmate van den aard der beschuldiging een der volgende vragen: 1) M... est-il dans le cas d'être mis en réforme pour inconduite habituelle? 2°, M... est-il dans le cas d'être mis en réforme pour fautes graves dans le service? 3°, M... est-il dans le cas d'être mis en réforme pour fautes contre la discipline? 4°, M... est-il dans le cas d'être mis en réforme pour fautes

1) Décret du 28 déc. 1883 portant règlement sur le service intérieur pag. 219.

contre l'honneur? 5°, M. . . . condamné à plus de six mois de prison, par jugement du est-il dans le cas d'être mis en réforme? 6°, M. . . . en non-activité par retraite ou suspension d'emploi depuis plus de trois ans, est-il dans le cas d'être mis en réforme comme reconnu non susceptible d'être rappelé à l'activité?

De stemming is geheim, de meerderheid vormt de conclusie van den Raad. Van het advies van den Raad kan slechts ten voordeele van den beklagde worden afgeweken. Het proces-verbaal wordt zoodra mogelijk met de daarbij behoorende stukken langs den hiërarchieken weg aan den Minister v. Oorlog opgezonden en de Raad ontbonden.

BIJLAGE S.

**Order van 20 Mei, (1 Juni) 1895 betreffende de Korpsraden
in het Russische leger**

Een order van 20 Mei (1 Juni) 1895 regelt de quaestie van het duel tusschen officieren op de volgende wijze :

Wanneer een officier beledigd is door een zijner kameraden onder conditiën, die aan de waardigheid van den officier te kort doen, moet de Kolonel de zaak onderwerpen aan het oordeel van den Korpsraad, die door een hoofdofficier gepresideerd, bestaat uit twee kapiteins commissarissen. Deze drie officieren, door den Korpschef benoemd, blijven in functie, de president gedurende een jaar, de rechters gedurende 6 maanden. Een subaltern officier vervult de functie van secretaris.

Dit tribunaal, na de quaestie te hebben geïnstrueerd, beslist of verzoening overeenkomstig de eer en de traditiën van het korps mogelijk is, of wel het duel onvermijdelijk moet worden geacht.

Wanneer beide partijen zich aan dit oordeel onderwerpend, overeenkomen om het geschil met de wapens te beslechten, oefent de Korpsraad zijn invloed uit op de getuigen, om te verkrijgen dat de voorwaarden van het duel overeenkomen met het gewicht der zaak.

Indien het duel niet plaats heeft binnen de twee weken, die op de beslissing van den Korpsraad volgen en indien de officier, die geweigerd heeft om te duelleeren, niet zelf zijn ontslag heeft gevraagd, dan rapporteert de Kolonel aan de hoogere autoriteit, die qualitate qua het ontslag uit den dienst uitspreekt.

BIJLAGE 9.

Kon. Besluit van 25 April 1889, regelende de Eereraden
in België. 1)

Bij Kon. Besluit van 25 April 1889, N°. 9194, worden de Eereraden in de regimenten ingevoerd. Het rapport van den Minister van Oorlog, Generaal Pontus, aan den Koning luidt als volgt :

Sire,

La mission dévolue à l'officier exige non seulement des aptitudes et des connaissances déterminées, mais aussi, et avant tout, des qualités morales d'un ordre élevé. Ces qualités morales sont la base la plus sûre de son ascendant sur ses inférieurs, la garantie de sa fidélité au devoir, en même temps que la source de la considération légitime dont il jouit.

Le sentiment de l'honneur doit être porté chez lui à un haut degré ; il doit être son guide en toutes circonstances.

Aussi, chez toutes les nations, l'autorité s'est-elle attachée à entretenir dans le corps d'officiers les traditions de l'honneur professionnel, à réprimer rigoureusement tout acte qui s'en écarte, et à exclure des cadres l'officier dont la conduite est incompatible avec les devoirs que lui crée sa position.

Dans certaines armées, on a institué des tribunaux ou conseils chargés de garder intact l'honneur du corps d'officiers et d'instruire les faits qui pourraient y porter atteinte.

Ces conseils sont composés, soit de tout le corps d'officiers d'un régiment, soit de membres élus par le corps.

Dans notre pays, la loi du 16 juin 1836 a créé, dans un but semblable, des conseils d'enquête formés de sept membres, et elle a édicté la peine de la perte du grade contre l'officier reconnu coupable de faits graves non prévus par les lois, et qui seraient de nature à compromettre l'honneur et la considération de la profession des armes.

Les conseils, formés par application de cette loi et des arrêtés

1) Journal militaire officiel. Tome troisième. 1889. pag. 177.

royaux qui en règlent l'exécution, sont composés d'officiers désignés par le sort dans la province ou dans la circonscription ; ils ne se réunissent que sur l'ordre du Ministre de la guerre.

Leur convocation doit donc être précédée, en général, d'une instruction faite, par un premier conseil, au régiment.

D'autre part, des faits moins graves que ceux qui entraînent l'application de la loi sur la perte du grade, peuvent cependant nuire à la réputation du corps d'officiers ; il importe que celui qui se rend coupable d'actes de l'espèce ait à répondre également de sa conduite devant ses pairs.

J'ai donc pensé, Sire, qu'il serait utile de compléter, par la création des *Conseils d'honneur* de régiment, les dispositions déjà prises par la loi et les arrêtés royaux précités, en vue de sauvegarder la dignité et la considération du corps d'officiers.

Le conseil d'honneur d'un régiment comprendra, outre le lieutenant-colonel et un major, un officier de chaque grade élu par des collègues. Toutefois, il ne sera représenté, dans chaque cas, que par un conseil de trois membres (suivant le grade de l'inculpé) afin de laisser entière l'autorité des conseils d'enquête institués par la loi et qui, dans les cas graves auront à prononcer en dernier ressort.

Le conseil d'honneur ne s'assemblera qu'avec l'autorisation ou sur l'ordre du commandant du régiment, auquel, sa mission terminée, il adressera un rapport relatant l'avis du conseil sur l'exactitude et le plus ou moins de gravité des faits qui lui ont été soumis. Ce rapport éclairera les chefs chargés de proposer, d'après les règlements existants, les mesures qu'ils jugeront convenir.

Les conseils d'honneur ne pourront, en aucun cas, avoir à connaître de faits relevant de la discipline ou relatifs au service, qui sont exclusivement de la compétence des chefs, ni de faits qui seraient du ressort des tribunaux.

Ainsi constitués, et leurs pouvoirs étant circonscrits dans ses limites, ces conseils, loin d'empiéter sur les attributions des autorités hiérarchiques et des conseils d'enquête, leur donneront des éléments d'appréciation qui faciliteront beaucoup leur tâche.

Enfin, les conseils pourront souvent, par leur intervention dans les différends, qui surviendraient entre officiers, prévenir

une solution regrettable et contribuer ainsi à entretenir dans le corps l'esprit d'union et de fraternité qui constitue une des forces de l'armée.

Telles sont, Sire, les considérations qui motivent le projet d'arrêté que j'ai l'honneur de soumettre, avec confiance, à la Haute Sanction de votre Majesté.

Le ministre de la guerre,
PONTUS.

In het nu volgend decreet wordt bepaald dat er bij elk regiment zal bestaan een Eereraad, bestemd om al die feiten te onderzoeken, waarvan officieren worden beschuldigd en die inbreuk maken op de eer en de waardigheid van het korps.

De eereraad bestaat uit den luitenantkolonel, een majoor, een kapitein, een eersten luitenant en een tweeden luitenant. De majoor wordt door den Reg.-commandant aangewezen, de overige leden worden voor elken graad bij volstrekte meerderheid gekozen, door de presente officieren in dien graad. Hun mandaat duurt een jaar, zij zijn echter herkiesbaar.

De raad verdeelt zich in verband met den rang van den beschuldigde in dier voege, dat wanneer de comparant, tweede luitenant is, de raad bestaat uit den kapitein en de beide luitenants; wanneer hij is eerste luitenant uit den majoor, den kapitein en den 1^{en} luit.; wanneer hij is kapitein, uit de beide hoofdofficieren en den kapitein.

Worden hoofdofficieren beschuldigd, dan wordt op overeenkomstige wijze een Eereraad, op last van den Min. van Oorlog, gevormd.

Ieder officier heeft het recht om schriftelijk aan een der leden van den Eereraad, een klacht in te dienen omtrent het gedrag van een kameraad. Eveneens kan ieder officier verzoeken, dat zijn gedrag door den Raad onderzocht worde. De Raad rapporteert schriftelijk aan den Min. van Oorlog.